

**ALLE KOLMEVUOTIAIDEN LASTEN TUNNE- JA ITSESÄÄTELY-
TAITOJEN KEHITYKSEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUSYM-
PÄRISTÖSSÄ**

Lotta Kaverinen & Riikka Manninen
Opinnäytetyö (AMK)
Syksy 2024
Sosiaali-alan tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijä(t): Lotta Kaverinen ja Riikka Manninen
Opinnäytetyön otsikko: Alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukeminen varhaiskasvatusympäristössä
Työn ohjaaja(t): Markku Koivisto ja Riikka Huttunen
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2024
Sivumäärä: 51 + 3 liitettä

Opinnäytetyössämme tutkimme alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemista varhaiskasvatusympäristössä. Toteutimme opinnäytetyömme laadullisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytimme puolistrukturoitua haastattelua. Tutkimuskysymyksemme oli: Millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöllä on alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatusympäristössä? Haastattelimme kolmea varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöön kuuluvaa jäsentä. Yhteistyötahonamme toimi Oulun kaupungin varhaiskasvatus.

Opinnäytetyömme teoreettisessa viitekehyksessä käsittelemme lapsen kehitystä, tunne- ja itsesäätelytaitoja, varhaiskasvatusympäristön vaikutusta lasten tunne- ja itsesäätelytaitoihin, varhaiskasvatusta ohjaavia säädöksiä, varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöä ja pedagogiikkaa. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvailla varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstön kokemuksia alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatusympäristössä. Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa tietoa varhaiskasvatuksen ammattilaisille ja alan opiskelijoille lapsen tunne- ja itsesäätelytaitoja tukevan oppimisympäristön tekijöistä sekä kehittää varhaiskasvatuksen henkilökunnan osaamista alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatuksen eri työkentillä.

Opinnäytetyömme keskeisenä johtopäätöksenä oli, että alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen haasteet ovat yhteydessä lapsen kehitykseen sekä varhaiskasvatusympäristön tarjoamiin ärsykkeisiin. Tunne- ja itsesäätelytaitojen onnistunut tukeminen vaatii kasvatushenkilöstöltä sensitiivisiä työtapaa ja lapsen tarpeiden yksilöllistä havainnointia ja arviointia. Pienryhmätöinnillä, kuvatuella, leikillä sekä varhaiskasvatusympäristön muokkaamisella ja hyödyntämisellä on suuri merkitys tunne- ja itsesäätelytaitojen onnistuneelle tukemiselle.

Jatkotutkimusideana voisi olla toiminnallinen opinnäytetyö, joka tutkii, miten erilaiset varhaiskasvatusympäristöt vaikuttavat käytännössä lasten tunne- ja itsesäätelytaitoihin. Toisena ideana tutkimus voisi keskittyä erityistä tukea tarvitsevien lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen.

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Bachelor of Social Services

Author(s): Lotta Kaverinen and Riikka Manninen

Title of thesis: Supporting the development of emotional and self-regulation skills in children under three years old in early childhood education environment

Supervisor(s): Markku Koivisto and Riikka Huttunen

Term and year when the thesis was submitted: Fall 2024

Number of pages: 51 + 3 appendices

In our thesis we explored the experiences of early childhood education staff in supporting the development of emotional and self-regulation skills in children under three years old within the early childhood education environment. We conducted our thesis as a qualitative study, using semi-structured interviews as the research method. Our research question was: What kind of experiences do early childhood education staff have in supporting the development of emotional and self-regulation skills in children under three years old within the early childhood education environment? We interviewed three members of the early childhood education staff. Our collaborating partner was the City of Oulu early childhood education services.

The purpose of our study was to describe the experiences of early childhood education staff in supporting the development of emotional and self-regulation skills in children under three years old within the early childhood education environment. Our goal was to provide information to early childhood education professionals and students about the factors of a supporting environment fostering children's emotional and self-regulation skills, as well as to enhance the skills of early childhood education staff in supporting the development of emotional and self-regulation skills in children under three years old across different areas of early childhood education.

The main conclusion of our thesis was that the challenges in the development of emotional and self-regulation skills in children under three years old are connected to the child's individual development and the stimuli provided by the early childhood education environment. To be able to successfully support the development of emotional and self-regulation skills the education staff need to adopt a sensitive approach and to individually observe and assess the child's needs.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	ALLE KOLMEVUOTIAIDEN LASTEN TUNNE- JA ITSESÄÄTELYTAITOJEN KEHITYKSEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUSYMPÄRISTÖSSÄ.....	7
2.1	Alle kolmevuotiaan lapsen kehitys.....	11
2.2	Alle kolmevuotiaan lapsen tunne- ja itsesäätelytaidot	13
2.3	Varhaiskasvatusympäristön vaikutus alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehitykseen	17
2.4	Aiemmat tutkimukset alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen liittyen.....	20
3	TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	25
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	26
4.1	Tutkimukseen osallistuvien valinta ja aiheen rajaaminen	27
4.2	Aineistonkeruumenetelmä	29
4.3	Aineiston analyysimenetelmä	31
5	TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	34
5.1	Kokemuksia alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen haasteista	34
5.2	Kokemuksia alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta	37
5.3	Johtopäätökset.....	43
6	TUTKIMUKSEN EETTISET LÄHTÖKOHDAT JA LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI.....	46
7	POHDINTA	49
	LÄHTEET	52
	LIITTEET	58

1 JOHDANTO

Tunne- ja itsesäätelytaidot ovat välttämättömiä taitoja arjessa toimimiseen. Lapsi tarvitsee harjaantuneita tunne- ja itsesäätelytaitoja päivittäin läpi elämän. Pitkään on uskottu, että lapsen tunne- ja itsesäätelytaidot tai niiden puute ovat luonteenpiirteitä, jotka ovat lapsessa itsessään. Tämän ajattelutavan mukaan lapsi joko osaa tai ei osaa säädellä tunteitaan ja impulssejaan, eikä asiaa voida muuttaa. (Ahonen 2017, 51–53.) Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa. Tunne- ja itsesäätelytaitoja voi ja pitääkin opetella. Tunne- ja itsesäätelytaitojen opetteleminen tulisi aloittaa jo varhaislapsuudessa. Näiden taitojen oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, ja on jatkuva, elinikäinen prosessi. (Pöyhönen & Livingston 2020, 14–20, 27.)

Alle kolmevuotiaat lapset eivät vielä yksin kykene säätelemään tunteitaan ja impulssejaan. Varhaiskasvatusympäristössä kasvatushenkilöstö opettaa lapselle tietoista toiminnanohjausta sekä harjoittaa sensitiivistä kanssasäätelyä lapsen kanssa tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseksi. Toiminnanohjaus toimii itsesäätelyn välineenä ja sillä tarkoitetaan keinoja, joilla haluttu tavoite pyritään saavuttamaan siitä huolimatta, että tunteet pyrkivät pintaan. (Sainio, Pajulahti & Sajaniemi 2021, 15–38.)

Teimme opinnäytetyömme laadullisena tutkimuksena, puolistrukturoituna haastatteluna, ja opinnäytetyömme aiheena on alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukeminen varhaiskasvatusympäristössä. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvailla varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstön kokemuksia alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatusympäristössä. Opinnäytetyömme tavoitteena oli tuottaa tietoa varhaiskasvatuksen ammattilaisille ja alan opiskelijoille lapsen tunne- ja itsesäätelytaitoja tukevan oppimisympäristön tekijöistä sekä kehittää varhaiskasvatuksen henkilökunnan osaamista alle kolmevuotiaiden lasten tunne-

ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatuksen eri työkentillä. Valitsimme aiheen, koska suuntaudumme opinnoissamme varhaiskasvatukseen. Tunne- ja itsesäätelytaitojen kehitys alkaa varhain ja halusimme syventää ymmärrystämme siitä, miltä näiden taitojen oppiminen alle kolmevuotiailla lapsilla näyttää, jotta osaisimme itsekkin tulevaisuudessa olla tukemassa alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehitystä parhaalla mahdollisella tavalla.

Keräsimme opinnäytetyössämme aineistoa opinnäytetyön tietoperustan ja haastatteluiden avulla. Haastattelimme opinnäytetyössämme kolmea varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöön kuuluvaa jäsentä; varhaiskasvatuksen sosionomia, varhaiskasvatuksen opettajaa ja varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Kaikki haastattelimme henkilöt työskentelivät alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatusryhmässä ja haastateltavat henkilöt työskentelivät Oulun kaupungin varhaiskasvatuspalveluissa.

2 ALLE KOLMEVUOTIAIDEN LASTEN TUNNE- JA ITSESÄÄTELYTAITOJEN KEHITYKSEN TUKEMINEN VARHAISKASVATUSYMPÄRISTÖSSÄ

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lasten kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus luo pohjan elinikäiselle oppimiselle. Varhaiskasvatus on osa koulutusjärjestelmää ja tärkeä askel kasvun ja oppimisen polulla. Palveluita, joissa varhaiskasvatusta järjestetään ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. (Opetushallitus 2023, 9, 16, 21.)

Varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstön tulee ottaa huomioon jokainen lapsi ja heidän yksilöllinen kehityksensä. Jokaisella lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen huolimatta esimerkiksi tuen tarpeesta tai kulttuurisesta taustasta. Henkilöstön tulee kohdella kaikkia lapsia samanarvoisesti ja heidän tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Hyvät ja pysyvät vuorovaikutussuhteet vaikuttavat lapsen kehitykseen ja kasvuun. Varhaiskasvatus toteutuu kasvatushenkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa eheän kokonaisuuden muodostavat kasvatus, opetus ja hoito. (Opetushallitus 2023, 17–24.) Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä tai tuotettaessa ja siitä päätettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 2:4.1 §).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on antaa yhteinen perusta paikallisille suunnitelmille. Varhaiskasvatussuunnitelma keskittyy lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen. Tavoitteina ovat lapsen hyvinvointi ja turvallisuus, oppimisen tukeminen, sosiaalisten taitojen opettaminen, kulttuurinen monimuotoisuus, osallisuus ja itsemääräämisoikeus sekä yhteistyö perheiden kanssa. Näiden tavoitteiden avulla varhaiskasvatus luo vahvan perustan lapsen tulevalle

kehitykselle ja oppimiselle. Varhaiskasvatuksen järjestäjien on laadittava ja hyväksyttävä paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat valtakunnallisten perusteiden pohjalta. Tämä koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa sekä kunnan valvomaan yksityistä päiväkotij- ja perhepäivähoitotoimintaa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää säännöllisesti. (Opetushallitus 2023, 18.)

Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma pohjautuu Opetushallituksen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja varhaiskasvatukseen lakiin. Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu eri toimintamuotojen työtä yhteisesti ohjaavaksi suunnitelmaksi. Varhaiskasvatussuunnitelmassa on otettu huomioon paikallinen esiopetuksen opetussuunnitelma sekä perusopetuksen opetussuunnitelma. Näiden suunnitelmien lisäksi paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa on otettu huomioon muut lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevat paikalliset suunnitelmat, kuten lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, toiminnallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden suunnitelmat sekä kotouttamisohjelma. Varhaiskasvatussuunnitelman arvopohjan lisäksi Oulun kaupungin varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaavat rohkeus, reiluus ja vastuullisuus. (Oulun kaupunki 2023, 4–33.)

Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma lapsen kasvatukseen, opetuksen ja hoidon toteuttamiseksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattava tavoitteet lapsen varhaiskasvatukseen toteuttamiseksi lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevalla tavalla sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 5:23.1 §.) Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittava yhteistyössä henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Sen laatimiseen osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt. Päiväkodeissa sen laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Lapsen mielipide on

selvitettävä ja otettava huomioon varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa. (Varhaiskasvatustilasto 540/2018, 5:23.2 §.)

Varhaiskasvatuksen henkilökunta pitää sisällään paljon ihmisiä opettajista keittiöhenkilökuntaan ja lastenhoitajista päiväkodin johtajaan. Tässä opinnäytetyössä keskitymme kasvatushenkilöstön kokemuksiin. Kasvatushenkilöstö pitää sisällään ne työntekijät, jotka toimivat aktiivisesti lapsiryhmässä ja ovat kasvatusvastuullisia. Yleisimmin näihin henkilöihin kuuluu varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen sosionomi sekä varhaiskasvatuksen lastenhoitaja. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2024.) Varhaiskasvatuksen opettajat ovat päävastuussa lapsiryhmänsä kasvatuksesta sekä pedagogisen toiminnan suunnittelusta ja arvioinnista. Varhaiskasvatuksen sosionomit ovat päävastuussa sosiaalipedagogisen toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta, dokumentoinnista ja arvioinnista. Varhaiskasvatuksen lastenhoitajan vastuutehtäviin kuuluu lasten ikä- ja kehitystason mukainen hoito, kasvatustieteellinen ja opetus. Tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukeminen kuuluu koko kasvatushenkilöstölle.

Sensitiivinen työtapa tarkoittaa sitä, että varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstö osaa ottaa huomioon ja tunnistaa lapsen tunteet herkkyydellä. Sensitiivisen työtavan toteutuminen edellyttää koko kasvatushenkilöstöltä jokaisen lapsen kehitystason tuntemista. Osaavan kasvatushenkilöstön merkitys korostuu erityisesti vuorovaikutussuhteiden muodostumisessa. Sensitiivinen työote näkyy muun muassa siinä, miten kasvatushenkilöstö kehittää varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä lasten tarpeita tukeviksi, havainnoituaan ja tunnistettuaan ensin erilaisia kasvun ja oppimisen tapoja sekä lasten mielenkiinnon kohteita. (Koivisto 2017, 9–10.)

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa kuvaa kokonaisvaltaisuus. Toiminnan tavoitteena on tukea ja edistää lasten hyvinvointia, oppimista sekä laaja-alaista osaamista. Pedagoginen toiminta syntyy yhteistyössä

kasvatushenkilöstön ja lasten kesken. Lasten panos toiminnan ideoinnissa on erityisen tärkeää mielekkään toiminnan takaamiseksi. Lapsille mielekäs toiminta edistää oppimista sekä lisää onnistumisen kokemuksia, jolla on suora yhteys lasten hyvinvointiin. Lasten ja kasvatushenkilöstön ideoima sekä kasvatushenkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 40.) Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioitaessa lapsen mielipide ja toivomukset on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehityksensä edellyttämällä tavalla. (Varhaiskasvatustilain 540/2018, 4:20.1 §.)

Useissa varhaiskasvatussuunnitelmissa toiminnan lähtökohtana on kokopäiväpedagogiikka, vaikka kokopäiväpedagogiikka-käsitteen määrittely on vielä teollisesti kesken ja käytännön tulkinnat vaihtelevat. Kokopäiväpedagogiikka työyhteisössä korostaa huomiota työvuorojärjestelyjen suunnitteluun, siirtymien hallintaan, pienryhmätoimintaan sekä oppimisympäristöjen sovittamiseen lapsen näkökulmasta varhaiskasvatuspäivää ajatellen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö oppii näin ajattelemaan kokonaisvaltaisemmin. Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmä korostaa pedagogiikan kokonaisvaltaista ja kokopäiväistä luonnetta. Tämä tarkoittaa, että kokopäiväpedagogiikka pitää sisällään arjen erilaiset perustoiminnot. Sen tavoitteena on tarjota lapsille laadukasta hoitoa, kasvatusta ja oppimista ympäri vuorokauden, jotta heidän kehityksensä tukeminen on johdonmukaista ja kokonaisvaltaista. Tärkeä näkökulma kokopäiväpedagogiikassa on lapsilähtöisyys. Jokainen lapsi kohdataan yksilönä ja toiminta suunnitellaan heidän tarpeidensa mukaan. Tämä edellyttää pedagogista suunnittelua, joka kattaa kaikki varhaiskasvatuksen perustoiminnot. (Ahonen 2022, 11–13.)

Varhaiskasvatuksen pedagogiikan ytimessä on ymmärrys siitä, että koko varhaiskasvatuspäivän ajan tapahtuvat toiminnot ja vuorovaikutustilanteet vaikuttavat lapsen kehitykseen ja oppimiseen. Yksittäiset toimintatuokiot eivät riitä varmistamaan laadukasta varhaiskasvatusta. Sen sijaan laatua mitataan toimintakulttuurissa, oppimisympäristössä sekä vuorovaikutussuhteissa. Kasvatushenkilöstöllä

on keskeinen rooli toimintakulttuurin luomisessa, ja heidän tulee reflektoida toimintaansa ja pohtia päivän eri toimintojen ja siirtymien merkitystä lapsen näkökulmasta. Varhaiskasvatuspäivässä tapahtuva vuorovaikutus ja toiminta muodostavat kokonaisuuden, joka vaikuttaa lapsen kasvuun ja oppimiseen. Kokopäiväpedagogiikka tarjoaa vankan perustan laadukkaalle varhaiskasvatukselle, joka tukee lapsia heidän varhaisvuosinaan. (Ahonen 2022, 11–13.)

2.1 Alle kolmevuotiaan lapsen kehitys

Yksilön kehitys voidaan jakaa kolmeen eri osa-alueeseen. Näitä osa-alueita ovat fyysinen ja motorinen kehitys, psyykinen kehitys sekä sosiaalinen kehitys. Fyysinen kehitys pitää sisällään fyysisen muutoksen ja kasvun, psyykinen kehitys sisältää esimerkiksi persoonallisuuden ja tunne-elämän kehityksen ja sosiaaliin kehitykseen sisältyy ihmissuhteet ja kaikki sosiaalinen vuorovaikutus. Kaikki kehityksen osa-alueet ovat kietoutuneita toisiinsa. (Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009, 8.)

Psykologiseen kehitykseen vaikuttavat monet asiat. Kehitykseen vaikuttavat tekijät, jotka ovat vuorovaikutuksessa keskenään voidaan jakaa kolmeen ryhmään: perimä, ympäristö ja yksilön oma aktiivisuus. Perimä pitää sisällään perintötekijät eli geenit, jotka vaikuttavat yksilön kehitykseen. Perimä määrää esimerkiksi yksilön ulkonäön ja fysiologisen toiminnan. Ympäristötekijöitä, jotka vaikuttavat lapsen kehitykseen ovat muuan muassa koti, leikkipaikat ja leikkivälineet. Koti- ja varhaiskasvatusympäristö sekä sukulais- ja ystäväverkosto ovat tärkeimpiä kehityksellisiä ympäristöjä lapsen kehityksessä. Yksilön oma suuntautuneisuus ja aktiivisuus on kolmas kehitykseen vaikuttava tekijä. Tähän kehityksen osaan liitetään yksilön oma tahto, motivaatio, arvot ja asenteet sekä sosiaalistuminen, jotka tapahtuvat arkisessa toiminnassa. (Nurmiranta ym. 2009, 8–12.)

Lapsilla on lähtökohtaisesti tarve kiinnittyä toiseen ihmiseen. Kiintymyssuhdeteoriaksi kutsutaan tilannetta, jossa lapsen ja tämän hoitajan välille syntyy kiinteä suhde. Tällaisen kiinteän suhteen avulla lapsi oppii säätelemään aikuisen avustuksella sisäistä maailmaansa, tunteitaan, tarpeitaan sekä ilmaisemaan itseään. Kiintymyssuhteissa lapsi muodostaa erilaisia tulkintoja itsestään ja muista sekä muodostaa perusluottamuksen itseän ja muihin. Kiintymyssuhteet voidaan luokitella monella tavalla. Kiintymyssuhdeteorian kehittäjän John Bowlby on luokitellut kiintymyssuhteet turvalliseen, turvattomaan välttelevään sekä turvattomaan ristiriitaiseen kiintymyssuhteeseen. Myöhemmin on tuotu esille myös jäsentymätön kiintymyssuhde. (Nurmiranta ym. 2009, 48.) Kiintymyssuhteen laatu vaihtelee sen mukaan, millaista hoivaa ja huolenpitoa lapsi saa. Tämän vuoksi tärkeäksi muodostuu vanhemman tai lasta hoitavan henkilön herkkyys tunnistaa lapsen tarpeet ja kyky vastata niihin oikea-aikaisesti. Kiintymyssuhde voi olla erilainen eri aikuisiin ja se muodostuu sen mukaan, millä tavalla aikuinen lapsen seurassa käyttäytyy. Kiintymyssuhde vaikuttaa siihen, miten lapsi vastaa kehityshaasteisiin ja toimii uusissa tilanteissa. Tunnetasolla turvallinen ja vahva kiintymyssuhde vahvistaa lapsen myönteistä mielikuvaa itsestä ja omista mahdollisuuksista. (Pulkinen, Ahonen & Ruoppila 2023, 96–97.)

Alle kolmevuotiaiden lasten leikkiryhmissä varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöltä edellytetään herkkyyttä lasten leikin seuraamiseen ja tukemiseen. Kasvatushenkilöstön läsnäolo on olennaista, jotta leikki sujuu ja mahdolliset konfliktit ratkaistaan parhaalla mahdollisella tavalla. Kasvatushenkilöstön tulisi osallistua leikkiin lapsen tasolla, mieluiten lattiatasossa, sillä tämä luo rauhallisen ympäristön, joka tukee lapsen keskittymistä leikkiin. Lapsen on myös tiedettävä, että kasvattaja on läsnä ja tarpeen mukaan käytettävissä, vaikka ei osallistuisi suoraan leikkiin. Lapsen turvallisuudentunne on keskeinen edellytys leikin kehittymiselle. (Räty 2009, 23–29.)

Alle kolmevuotiaat lapset oppivat pääasiassa leikissä, ja kasvatushenkilöstö tukee heidän leikki- ja kaveritaitojensa kehittymistä. Lasten on mahdollista oppia

pyytämään toista leikkiin ja pysymään mukana leikissä kasvatushenkilöstön avustuksella. Konflikteissa lapsi voi harjoitella oman mielipiteensä ilmaisemista ja puolustamista. Pienillä lapsilla esiintyy konflikteja, joita he eivät vielä osaa ratkaista itse. Kasvatushenkilöstöltä vaaditaan herkkyyttä arvioida, milloin lasten väliin on puututtava konfliktitilanteissa. (Räty 2009, 23–29.)

2.2 Alle kolmevuotiaan lapsen tunne- ja itsesäätelytaidot

Tunnetaidot tarkoittavat kykyä tunnistaa, säädellä ja ilmaista omia tunteitaan. Ne ovat osa ihmisen mielenterveyttä ja ovat edistämässä hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Tunnetaidot voivat muodostua tärkeäksi voimavaraksi. (Seppänen 2021, 40–44.) Tunnetaidot ovat osa sosioemotionaalisia taitoja. Tunnetaitoihin liitetään kyky tunnistaa, säädellä, sietää, ilmaista ja käsitellä tunteita. (Opetushallitus 2023, 28.) Tunnetaitoja tarvitaan jokapäiväisessä elämässä. Tunnetaitoja opitaan vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa ja näiden taitojen oppiminen on elinikäinen prosessi. Koska tunnetaitoja opitaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa, on tärkeää huomata, millaista lapsen arki on ja millaisia kohtaamisia muiden lasten kanssa päivät sisältävät. Tunnetaitojen avulla lapsi osaa tunnistaa omia tunteitaan ja ymmärtää mikä tunne hänellä herää ja miksi, sekä osaa säädellä tunteidensa voimakkuutta. Hyvät tunnetaidot ovat yhteydessä hyvinvointiin sekä suotuisaan kehitykseen. Myös temperamentilla on vaikutus yksilön tunne-elämään. (Pöyhönen & Livingston 2020, 14–20, 27.)

Tunnetaitoja aletaan oppia heti syntymän jälkeen. Vauvalla tunnesäätely on aikuisesta riippuvaista. Vauva osaa ilmaista perustunteita, joita ovat ilo, suru, viha, pelko, hämmästys ja inho. Vauvalla tunteet ovat kuitenkin vain kokonaisvaltaisia hyvän olon tai epämukavuuden kokemuksia eikä tunteita osata erotella toisistaan. (Pöyhönen & Livingston 2020, 14–20.) Vastasyntyneen lapsen hymytkin ovat tahdosta riippumattomia eivätkä ne välttämättä kuvasta ilon tunnetta. Noin kahden kuukauden iässä lapsi alkaa hymyillä reaktiona muiden ihmisten katseen ja hymyyn, jota kutsutaan sosiaalisesti hymyksi. Tämä lisää sosiaalista

vuorovaikutusta lapsen ja tämän hoitajan välillä ja näin vahvistaa kiintymyssuhdetta. (Pulkkinen ym. 2023, 75.)

Lapsen kasvaessa taaperoksi ja leikki-ikäiseksi, lapsi tarvitsee edelleen aikuisen apua tunteiden säätelyssä, mutta lapsi osaa jo ilmaista tunteita, tarpeita ja toiveita monipuolisemmin kuin vauva. Lapsi alkaa oppia tunnistamaan ja nimeämään tunteitaan. Nämä taidot auttavat myös tunnesäätelyssä. (Pöyhönen & Livingston 2020, 14–20.) 2–3-vuotiaana lapset alkavat kokea uusia tunteita perustunteiden lisäksi. Näitä ovat häpeä, syyllisyys, kateus ja ylpeys. Lapsen tunne-elämä alkaa laajentua ja siihen vaikuttaa yhä enemmän se, mitä toiset hänestä ajattelevat ja miltä hän näyttää toisten silmissä. Näin pienellä lapsella tunnereaktiot voivat olla ylimitoitettuja tai epäloogisia. Esimerkiksi jonkin asian rikki meneminen voi aiheuttaa lapselle suuren tunnereaktion. Tunnereaktioiden epäloogisuudesta voi kertoa se, että lapsi ajattelee jonkun asian olevan hänen vikansa, vaikka todellisuudessa lapsella ei ole ollut asian kanssa mitään tekemistä. Tämä johtuu siitä, että alle kolmevuotiaiden lapsien on vielä vaikeaa hahmottaa syy-seuraussuhteita ja heidän ajattelunsa on hyvin minäkeskeistä. (Pulkkinen ym. 2023, 75–76.)

Lapsi oppii mallintamalla aikuisten käytöstä, minkä takia aikuisten on tärkeää kiinnittää huomiota omaan käytökseensä ja siihen, minkälaisia esimerkkejä he näyttävät lapselle. Lapset harjoittelevat tunteiden tunnistamista toisen ihmisen kasvoniilmeistä. Aikuisten tulee kohdata lapset empaattisesti, jotta lapset ymmärtävät, että esimerkiksi pelon tunteessa ei ole mitään väärää. Tunnetaitojen opettelu ensimmäinen askel on ymmärtää, mikä merkitys tunteilla on. Tunnesäätelyä opettelevalle lapselle on tärkeää saada myönteistä palautetta tunteidensa säätelystä, rauhoittumisesta sekä lapselle on annettava mahdollisuus yrittää uudelleen. (Pöyhönen & Livingston 2020, 16–19.) Vanhempien tai kasvatushenkilöstön tapa olla vuorovaikutuksessa lapsen kanssa vaikuttaa merkittävästi lapsen tunne-elämän kehittymiseen. Puolen vuoden ikäinen lapsi käyttää sosiaalista mallintamista tunteidensa säätelyyn eli hän tarkastelee aikuisen ilmeitä uudessa tai epävarmassa tilanteessa ja aikuisen kasvoniilmeiden perusteella tulkitsee,

onko syytä olla peloissaan vai ei. Lapsen kehittyessä ja kasvaessa hän alkaa tulkita myös aikuisen puhetta ja kehonkieltä. Aikuisen ja lapsen välisellä vuorovaikutussuhteella on siis merkittävä rooli tunnetaitojen kehittämisessä. (Pulkkinen ym. 2023, 76–77.)

“Aamupiirillä on sovittu, että jokainen lapsi saa vuorollaan esitellä omaa lempileluaan. Ensimmäinen lapsi aloittaa aikuisen antaessa hänelle puheenvuoron, mutta esittely keskeytyy toisen lapsen alkaessa puhumaan kovaan ääneen päälle omasta lelustaan. Aikuinen ohjeistaa päälle puhuvaa lasta odottamaan omaa vuoroaan ja antaa ensimmäisen lapsen jatkaa esittelyään. Pian toinen lapsi singahtaa ylös ja lähtee kulkemaan kohti huoneen toisessa päässä olevaa hyllyä huomattessaan siellä sijaitsevan kuorma-autolelun. Aikuinen pysäyttää lapsen ja kävelee hänen kanssaan takaisin piirille. Seuraavaksi piirin toisesta päädyistä alkaakin kuulua kinastelun ja itkun ääniä. Joltakin on napattu oma lempilelu kädestä ja harmituksessaan kyseisen lapsen luontainen reaktio on läimäistä lelu ottanutta lasta päähän. Aikuinen astuu väliin ja tilannetta aletaan purkamaan yhdessä.” Kauan on ajateltu, että lapsen itsesäätelytaidot tai niiden puute ovat lapsessa itsessään oleva luonteenpiirre. Tämän vuoksi on uskottu, että lapsi joko osaa tai ei osaa säädellä tunteitaan ja sillä selvä. Eli tämän ajattelumallin mukaan, itsesäätelytaitoja ei voisi harjoitella tai oppia, mutta todellisuudessa näitä taitoja voi, ja pitääkin opetella, mutta lapsi ei kykene siihen yksin. Yllä olevassa esimerkissä voi havaita monia tapoja, miten lapsen itsesäätelykyky voi tulla ilmi. Lapsi ei välttämättä malta odottaa omaa vuoroaan tai pysyä paikallaan, vaan antautuu omille mielihaluilleen ja impulsseilleen. Mutta kuten yllä mainitusta esimerkistä voi huomata, kasvatushenkilöstöllä on äärimmäisen tärkeä merkitys lapsen itsesäätelytaitojen kartuttamisessa. Kasvatushenkilöstö ohjaa tilannetta ja tukee lapsen itsesäätelyä. (Ahonen 2017, 51–53.)

Itsesäätelyn harjoittaminen tulee aloittaa mahdollisimman varhain ja se jatkuu pitkään. Kasvatushenkilöstön vastuulla on opettaa lapselle tietoista toiminnanohjausta sekä harjoittaa sensitiivistä kanssasäätelyä lapsen kanssa.

Toiminnanohjauksella tarkoitetaan keinoja, joilla haluttu tavoite pyritään saavuttamaan siitä huolimatta, että tunteet pyrkivät pintaan. Tunteiden pyrkiessä pintaan, lapsi ei osaa, eikä kykene toimimaan tavoitteellisesti tai tarkoituksenmukaisesti, joten toiminnanohjaus toimii itsesäätelyn välineenä. (Sainio ym. 2021, 15–38.) Tunteenpurkauksen iskiessä lapsen etuosaloikko väsyä, eikä lapsi tällöin ole vastaanottavainen oppimiselle. Toiminnanohjauksen opetteleminen ja aikuisen kanssasäätely tulee siis toteuttaa muulloin, kuin tunteiden pyrkiessä pintaan. Tunteenpurkauksen iskiessä empaattinen ja rauhoittava aikuisen läsnäolo auttaa kuitenkin lasta palauttamaan yhteyden itseensä siten, että tunteiden ja käyttäytymisen säätely on taas mahdollista (Ahonen 2017, 51–53). Siinä, kuinka lapsi onnistuu tietoisesti suuntaamaan tarkkaavaisuutensa ja näin hillitsemään pintaan pyrkiviä tunteita, on kyse temperamentista. Temperamentti on pohjimmiltaan synnynnäinen ja hyvin riippuvainen ihmisen perimästä sekä etuosaloikon hermoston biologisesta kypsymisestä, jonka vuoksi ihmisen temperamentti on kohtalaisen pysyvä. Vaikka temperamentin perinnöllisyys asettaa itsesäätelyn oppimiselle tietyt rajat, lapsuusvuosien hoiva ja kasvatuskokemukset muovaavat temperamenttia ja mahdollistavat monenlaisten taitojen harjaannuttamisen. (Kokkonen 2010, 73–78.)

Päiväkotipäivään mahtuu runsaasti sellaisia tilanteita, joissa lapsi tarvitsee harjautuneita itsesäätelytaitojaan. Kun puhumme ihmisen kyvystä säädellä tunteitaan, halujaan ja impulssejaan, puhumme itsesäätelystä. Lasten kohdalla nämä taidot keskittyvät lähinnä heidän taitoonsa malttaa mielensä, pysähtyä ja odottaa. Lasten itsesäätelytaidot ilmenevät usein sellaisissa arjen tilanteissa, joissa lapsi voi tuntea pettymystä, mielipahaa, turhautumista, pelästymistä tai jännitystä. (Sainio ym. 2021, 15–38.) Puutteelliset itsesäätelytaidot voivat ilmetä tällaisissa tilanteissa suurina hallitsemattomina tunteenpurkauksina tai esimerkiksi jähmettymisenä ja ahdistuneisuutena. Tunteenpurkaukset näyttäytyvät yleisimmin räjähdysmäisesti alkavana itkuna ja kiukkuna. Tällöin lapsi menettää omasta käyttäytymisestään hallinnan ja on täysin tunteidensa vallassa. (Ahonen 2017, 51–53.)

Yksi lapsen tunne- ja itsesäätelytaitoihin vaikuttavista tekijöistä on lapsen vireystila. Vireystilalla on vaikutuksia lapsen keskittymiseen, toimintakykyyn ja oppimiseen. Vireystilaa voidaan ajatella ikään kuin aktivaatiotasona tai toimintavalmiutena. Puhuttaessa vireystilan säätelystä, tarkoitetaan sillä lapsen kykyä saavuttaa, muuttaa ja ylläpitää vireystilaa kyseessä olevaan toimintaan sopivaksi. Vireystilalla on suuri merkitys lapsen tunteiden säätelyssä, sillä tunteiden säätely on haastavampaa, mikäli lapsen vireystila ei ole optimaalisella tasolla. Vaikka tunteiden säätely ja vireystila tarkoittavat eri asioita, ovat ne vahvasti yhteydessä toisiinsa ja ajoittain niitä voi olla vaikea erottaa toisistaan. Esimerkiksi matala vireystila ei automaattisesti tarkoita matalaa tunnetilaa. Optimaalinen taso toimimiseen olisikin tunteiden osalta rauhallinen, mutta vireystilaltaan valpas. (Suojanen, Sormunen & Virtanen 2021, 12.)

2.3 Varhaiskasvatusympäristön vaikutus alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehitykseen

Lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukeminen on keskeinen osa varhaiskasvatusta ja kasvatustyötä. Näiden taitojen kehitykseen liittyy kuitenkin monia huomioon otettavia tekijöitä, jotka voivat parhaimmillaan tukea tunne- ja itsesäätelytaitojen kehitystä. Ympäristön rooli tässä prosessissa on merkittävä. Lapsille suunnitellun ympäristön tulisi olla sellainen, joka tukee heidän luontaisia pyrkimyksiään ja tarjoaa mahdollisuuksia tunne- ja itsesäätelyn harjoitteluun. Selkeä oppimisympäristö, lyhyet ohjeet sekä kasvatushenkilöstö, joka tukee lasta hänen tavoitteidensa saavuttamisessa, ovat erityisen tärkeässä roolissa lapsen tunne- ja itsesäätelytaitojen kehittämisessä. Myös huolellisesti suunniteltu toiminta on avainasemassa tämän tavoitteen saavuttamisessa. Kun toimintaa suunnitellaan ennakoivasti ja systemaattisesti, se antaa lapsille mahdollisuuden ennakoida tulevia tapahtumia. Tämä ennakointi vähentää levottomuutta ja impulsiivista käyttäytymistä, koska lapset tietävät, mitä odottaa ja miten reagoida erilaisiin tilanteisiin. Tärkeää on myös, että toiminta on sekä säännöllistä että monipuolista. Säännöllisyys luo lapsille turvallisuuden tunnetta ja mahdollistaa samojen tilanteiden harjoittelun toistuvasti. Tämä harjoittelu on ratkaisevaa lasten

itseluottamuksen ja onnistumisen kokemusten kehittymisen kannalta. Monipuolisuus taas huomioi lasten yksilölliset tarpeet ja kiinnostuksen kohteet, mikä tekee toiminnasta motivoivaa ja innostavaa. Toiminnassa on huomioitava myös lapsilähtöinen näkökulma, jossa lapsi pääsee vaikuttamaan toiminnan sisältöön oman ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti. Alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lapselle annetaan mahdollisuus tehdä valinta kahden eri vaihtoehdon välillä. Tällaisen vaikuttamisen myötä lapselle kehittyy kyky säädellä ympäristöään sekä tiedostaa omien valintojensa seurauksia. (Kinnunen & Kettunen 2020, 11–12.)

Yksi varhaiskasvatuksen tavoitteista on varmistaa oppimista edistävä, kehittävä, turvallinen ja esteetön varhaiskasvatusympäristö. Varhaiskasvatusympäristö muodostuu fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten tekijöiden kokonaisuudesta. Fyysinen ympäristö pitää sisällään rakennetut tilat, lähiympäristön sekä ympäristön sisältämät materiaalit, kuten lelut ja oppimistarvikkeet sekä niiden saatavuuden. Psyykkinen ja sosiaalinen ympäristö keskittyy pääosin lapsiryhmän kokoonpanoon, lapset ja kasvatushenkilöstö mukaan lukien, sekä heidän väliseensä vuorovaikutukseen ja siitä muodostuvaan ilmapiiriin. Varhaiskasvatusympäristön ilmapiiriin tulee olla kannustava ja myönteinen, jotta lapset voisivat kokea olonsa mahdollisimman turvalliseksi ja näin ollen myös kokea kykenevänsä vapaasti toteuttamaan itseään ilman pelkoa. Lapsen kokiessa olonsa turvalliseksi, uskaltaa hän haastaa itseään sekä on vastaanottavaisempi uuden oppimiselle. Hyvä varhaiskasvatusympäristö vastaa lapsen kehityksellistä tasoa, mutta antaa samalla haasteita kehityksen viemiseksi eteenpäin. Ympäristön tulisi muuttua ja kehittyä lasten tahdissa, jotta se tarjoaisi heille jatkuvasti tarpeeksi haasteita ja herättäisi mielenkiintoa uusien asioiden tutkimiseen ja ongelmien ratkaisemiseen. Yksi onnistuneen varhaiskasvatusympäristön merkeistä on mahdollisuus pienryhmätöimintaan. Pienryhmät antavat tilaa jokaiselle lapselle toteuttaa itseään sekä saada ääntään kuuluviin vuorovaikutustilanteissa. Pienryhmät mahdollistavat turvalliset ja kiireettömät toiminta- ja leikkihetket lapsille. (Castren & Eskelinen 2010, 19–22.)

Fyysinen varhaiskasvatusympäristö muovautuu arkkitehtuurista, sisustuksesta, tilaratkaisuksista, lähiympäristöstä, opetusvälineistä sekä muusta materiaalista. Kasvatushenkilöstöllä on harvoin mahdollisuuksia vaikuttaa fyysisen varhaiskasvatusympäristön rakenteisiin, kuten arkkitehtuuriin. Sen sijaan sisustus, ratkaisut tilan jakamisesta sekä opetusvälineiden ja muiden materiaalien hyödyntäminen ja saataville tuominen ovat fyysiseen varhaiskasvatusympäristöön vaikuttavia tekijöitä, joihin kasvatushenkilöstöllä on mahdollisuus vaikuttaa. Lapsi on luonnostaan utelias ja tiedonhaluinen. Kasvatushenkilöstöllä on vastuu rakentaa varhaiskasvatusympäristöstä sellainen, joka antaa tilaa lapsen uteliaisuudelle ja mahdollistaa kokemusten hankkimisen, taitojen ja tietojen sekä luovuuden kehittämisen. (Castren & Eskelinen 2010, 19–22.)

Psyykkisen varhaiskasvatusympäristön tulisi tarjota lapsille mielihyvää ja viihtyisyyttä sekä mahdollisuuden osallistua ja tulla huomatuksi. Itsetunnon vahvistamiseksi lapset tarvitsevat arvostusta, myönteistä suhtautumista ja kunnioitusta muilta lapsilta ja kasvatushenkilöstöltä. Hyvä psyykkinen varhaiskasvatusympäristö ehkäisee syrjäytymistä ja kiusaamista. Sosiaalisen varhaiskasvatusympäristön kehittämisessä tärkeää on varhaiskasvatuksen ja kodin tiivis yhteistyö. Varhaiskasvatusympäristössä korostuvat yhteiset aktiviteetit, keskustelut ja leikit, jotka huomioivat jokaisen osallistujan kulttuuritaustan. Näissä tilanteissa lapset oppivat mallintamalla kehittämällä käyttäytymis- ja työskentelytapojaan. (Koponen 2022, 9–10.)

Lapset ovat mukana luomassa omaa varhaiskasvatusympäristöään. Erityisesti psyykkisen ja sosiaalisen varhaiskasvatusympäristön muovautumisessa, lapset ovat suuressa roolissa luomassa omaa kulttuuriaan vertaistensa kanssa. Lapset eivät vain passiivisesti omaksu aikuisilta saamaansa tietoa, vaan he aktiivisesti tulkitsevat sitä luovasti ja sosiaalisesti vertaistoimiensa kautta. Yhteisissä tilanteissa lapset muodostavat oman mikrokulttuurinsa, joka sisältää erityispiirteitä ja hiljaisia sääntöjä, tunnettuna vertaiskulttuurina. Tulkitsevuus kuitenkin viittaa myös lapsista riippumattomiin rajoituksiin, kuten päiväkodin, harrastusten ja

leikkikenttien luomiin sääntöihin ja rajoituksiin, jotka heijastavat ympäröivää makrokulttuuria ja yhteiskuntaa. Lasten luoma kulttuuri syntyy luontaisesti leikin kautta, missä he toistavat aikuisten antamaa tietoa leikin sisällä ja rakentavat samalla omaa identiteettiään yhteisössä. Jo varhaisessa vaiheessa, kuten kaksi-vuotiaana, lapset voivat ilmaista innovatiivisia ajatuksia omasta osallisuudestaan yhteiskuntaan ja aikuisten kulttuuriin. Lapset ovat aina osallisina vähintään kahden kulttuuriin: heidän itsensä luomaan ja aikuisten luomaan. Näiden kulttuurien välillä tasapainoilu voi aiheuttaa haasteita päiväkotiarjessa, kuten keskeytyksiä ja epävarmuutta, jota lapset voivat purkaa vuorovaikutuksessa vertaistensa kanssa. (Köngäs 2018, 27–29.)

Päiväkodissa vertaiskulttuurin keskeisiä teemoja ovat yleisimmin jakaminen, sosiaalinen osallisuus sekä yhdessä tapahtuva hämmennyksen, huolien, pelkojen ja konfliktien käsittely. Vaikka päiväkodin tavat voivat siirtyä ikäryhmältä toiselle, lapset eivät astu valmiiseen yhteisöön, vaan kulttuuriset erityispiirteet muotoutuvat paikalla olevien lasten kesken. Nämä kohtaamistavat toimivat pohjana tuleville sosiaalisille kohtaamisille elämässä. Lapsilla on luontainen tarve oppia ja järkeistää ympäröivää maailmaa. He pyrkivät päivittäin ymmärtämään, mitä todellisuus ja elämä ovat, ja opettelevat toimimaan niiden mukaisesti. Yhdessä ollessaan lapset luovat vuorovaikutusta leikin ja yhteisöllisyyden kautta, joka heijastelee heidän omia käsityksiään totuudesta. (Köngäs 2018, 27–29.)

2.4 Aiemmat tutkimukset alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen liittyen

Aloittaessamme uutta tutkimusta, halusimme kartoittaa tutkittavia teemoja perehtymällä aikaisempiin tutkimuksiin aiheesta. Löysimme useita tutkimuksia liittyen tunnetaitojen tukemiseen, tunneälyyn sekä itsesäätelyyn ja toiminnanohjaukseen varhaiskasvatuksessa. Sirpa Siekkinen ja Susanne Hakasalo-Komulainen toteuttivat laadullisen tutkimuksen aiheesta ”Tunnetaitojen tukeminen alle 3- vuotiaiden varhaiskasvatuksessa” vuonna 2020. Tutkimus toteutettiin Helsingin kaupungin

päiväkoti Veräjämäkeen Google Forms -kyselynä. Siekkinen ja Hakasalo-Komulainen saivat kyselyynsä vastauksen 15 varhaiskasvatuksen ammattilaiselta, joista kahdeksan oli lastenhoitajia ja seitsemän opettajia. Tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä tietoa varhaiskasvattajilta tunnetaitojen tärkeydestä ja tunnetaitojen tukemisesta alle kolmevuotiaiden lasten parissa. (Siekkinen & Hakasalo-Komulainen 2020, 5–6.)

Tutkimuksen tuloksissa nousi esiin turvallisen kasvuympäristön tärkeys lasten tunnetaitojen kehittymisen tukemisessa. Lapsi aistii herkästi tunneilmapiirin, joka ympäristössä vallitsee. Aikuinen, joka reagoi herkällä korvalla lapsen aloitteisiin ja kykenee vastaamaan niihin, on erityisen tärkeässä roolissa kasvuympäristön luomisessa. Haastateltavien välillä oli ollut jakaumaa tunnekoulutukseen liittyen. Puolet haastateltavista oli saanut opiskelujen aikana kurssien muodoissa tunnekoulutusta. Merkittävää kuitenkin oli, että puolet haastateltavista kokivat, etteivät he olleet saaneet erillistä tunnekoulutusta lainkaan. Vastaajien mielestä tunnetaitojen oppiminen oli kuitenkin tärkeää. Haastatteluiden pohjalta Siekkinen ja Hakasalo-Komulainen kävivät päiväkodin johtajan kanssa keskustelua, josko päiväkodin kehittämispäivänä käsiteltävät teemat voitaisiin nostaa enemmän siihen suuntaan, että ne ovat myös koulutusta ja uuden oppimista niin kuin kaikki muukin koulutus. Näin myös heillä, jotka eivät olleet kokeneet saavansa erillistä tunnekoulutusta, voisi olla mahdollisuus kehittää tunneosaamistaan työpaikallaan. (Siekkinen & Hakasalo-Komulainen 2020, 25–31.)

Toinen tutkimus, joka kiinnitti mielenkiintomme, oli Mirja Köngäksen suorittama etnografinen tutkimus lasten tunneälystä päiväkotiarjessa. Tutkimuksen päämääränä ja tavoitteena oli kuvata lasten tunneälyn ilmentymistä päiväkodissa sekä tehdä näkyväksi sen kehittämismahdollisuudet. Tutkimusaineisto kerättiin kolmesta suomalaisesta päiväkodista, pääasiassa 3–6-vuotiaiden ikäryhmistä, pääosin videoiden avulla. (Köngäs 2018, 5–6.)

Köngäs käsittelee teoksessaan tunneälyn jakautumista ja sen merkitystä. Toisille tunneäly on vieras käsite, kun taas toisille se on olennainen osa varhaiskasvatusta. Köngäs pyrkii tutkimuksessaan paljastamaan sanattomia sääntöjä ja merkityksiä, jotka vaikuttavat lasten tunneälyn käyttöön vertaiskulttuurissa. Tutkimuksessa keskitytään pääasiassa lasten tunneälytaitojen käyttöön heidän oman kulttuurinsa kontekstissa, mutta samalla vertaillaan tilanteita, joissa päiväkodin henkilökunta osallistuu vuorovaikutukseen. Tämä tutkimus yhdistää sekä tunneälyettä lapsilähtöisen lapsuustutkimuksen näkökulmia. Köngäs on jäsenellyt tutkimuksensa tulokset viiteen pääalueeseen: tunteiden havaitseminen, ymmärtäminen, sanallistaminen, ilmaiseminen ja säätely. Nämä osa-alueet ovat keskeisiä tutkimuksessa keskittytyyn lasten tunneälyyn kohdistuvaan RULER-sovellukseen. RULER on akronyymi sanoista Recognizing, Understanding, Labeling, Expressing ja Regulating. (Köngäs 2018, 21–23.)

Tunneälyn perusilmentymä piilee kyvyssä tunnistaa erilaisia tunteita. Kun lapsi pystyy tunnistamaan omia ja muiden tunteita, hänellä on vahvat perusteet sosiaalisten vuorovaikutusten onnistumiseen. Köngäs huomasi videoilta, kuinka lapset vaihtelivat tunteiden välillä jatkuvasti ja olivat erittäin herkkiä havaitsemaan tunteita herättäviä tilanteita. Lapset, joilla oli vaikeuksia tunnistaa tai hyväksyä omia tunteitaan, saattoivat joutua herkästi tunnekaappauksen valtaan. Tunnekaappauksessa henkilö ei koe voivansa hallita emootioitaan, joka voi johtaa tunteiden patoamiseen ja karttamiseen, vaikka tunteita pitäisi pyrkiä nimenomaan kuuntelemaan nähdäkseen mikä on uhka, jolta aivomme pyrkivät meitä tilanteessa suojelemaan. Vaikka tämä on lapsille luontaisesti haastavaa, aikuisen ohjauksessa ja turvallisessa vuorovaikutuksessa tämän taidon kehittäminen on mahdollista. Päiväkodissa vallitseva strukturoimattomuus tekee omien tunteiden havaitsemisesta haastavaa. Selkeät ja kunnioittavat päiväkodin säännöt auttavat lapsia toimimaan säännönmukaisesti. Sen sijaan tilanteet, joissa useat leikkiryhmät ovat samassa tilassa ilman selkeitä sääntöjä, vaikeuttaa tunteiden ilmaisemista ja keskittymistä positiiviseen leikkiin. Melu ja liike ympärillä voivat vaikeuttaa lasten keskittymistä, kun he joutuivat kamppailemaan erilaisten tunteiden tulvassa. (Köngäs 2018, 125–146.)

”Lapsen itsesäätelyn tukeminen” on Harri Laitisen ja Heli Lemposen vuonna 2020 tekemä opinnäytetyö, joka toteutettiin kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Opinnäytetyössä tutkimuskysymyksenä oli ”miten kasvattaja voi tukea lapsen itsesäätelyä varhaiskasvatuksessa?”. Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoa itsesäätelystä, sen kehittymisestä, haasteista ja tukikeinoista. (Laitinen & Lemponen 2020, 13.)

Opinnäytetyössä refleктоitiin eri tutkimuksia. Opinnäytetyön lähteinä käytetyissä tutkimuksissa on tutkittu varhaiskasvattajien vuorovaikutuksen laatua ja pedagogista toimintaa sosiaalisemotionaalista tukea tarvitsevien lasten kanssa, lapsen itsesäätelykykyä ja sitä, miten lasten emotionaaliset itsesäätelytaidot näkyivät arjen tilanteissa varhaiskasvatuksessa sekä lasten itsesäätelytaitoja ja niiden suhdetta lasten oppimiseen, sosiaalisiin taitoihin ja tarpeisiin varhaiskasvatuksessa. Tutkimusten tuloksissa puhuttiin sensitiivisen työtteen tärkeydestä, kun työskennellään lasten kanssa. Tärkeiksi ilmiöiksi lasten itsesäätelykyvyn tukemisessa nousivat kasvattajan vuorovaikutus, empaattisuus sekä positiivisen palautteen saaminen. (Laitinen & Lemponen 2020, 19–22.)

Tuija Aro, Marja-Leena Laakso ja Vesa Närhi ovat toteuttaneet tutkimuksen, jossa keskitytään toiminnanohjauksen ja itsesäätelyn kehityksen tukemiseen päiväkodissa. Tutkimuksessa keskitytään TOMERA-hankkeeseen, jonka päätavoitteena on kehittää päivähoitoon sopivia menetelmiä lapsen itsesäätelykyvyn ja toiminnanohjaustaitojen tukemiseksi. Lisäksi hankkeessa selvitetään näiden menetelmien vaikuttavuutta ja soveltuvuutta päivähoiton käytäntöihin. Tutkimuksessa tarkastellaan varhaisen kielenkehityksen ja vuorovaikutustaitojen sekä myöhemmän itsesäätelyn ja toiminnanohjauksen välistä yhteyttä. (Aro, Laakso & Närhi 2007, 11–18.)

Tutkimus korostaa, että perheissä, joissa lapsilla esiintyy ylivilkkautta, vanhemmilla on vaikeuksia sovittaa yhteen työn ja arjen vaatimuksia. Lapsen haastava käytös nähdään usein perheen sisäisenä ongelmana. Taustalla on usein kuitenkin lapsen itsesäätelykyvyn heikko kehittyminen. Tämä näkyy erityisesti päivähoitoympäristössä vaikeutena säädellä käyttäytymistä ja vaikeuksina noudattaa aikuisen ohjeita. Avun tarve ja tuki kohtaavat parhaiten silloin, kun ne ovat saatavilla lapsen ja perheen arjen keskellä. Lapsen päivittäinen ympäristö muodostuu pääasiassa kodista ja päivähoitoympäristöstä. Siksi perheelle suunnattu tuki toimii parhaiten, kun se integroituu perheen ja päivähoitoympäristön voimavaroihin sekä lapsen tuntemukseen. (Aro ym. 2017, 11–18.)

3 TARKOITUS, TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksemme tarkoituksena on kuvailla varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstön kokemuksia alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatusympäristössä. Selvitimme kasvatushenkilöstön kokemuksia haastatteluiden avulla. Tavoitteenamme on tuottaa tietoa varhaiskasvatuksen ammattilaisille ja alan opiskelijoille lapsen tunne- ja itsesäätelytaitoja tukevan oppimisympäristön tekijöistä sekä kehittää varhaiskasvatuksen henkilökunnan osaamista alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatuksen eri työkentillä. Tutkimuskysymyksiä voisi näistä aiheista syntyä useampia, mutta rajasimme tutkittavat teemat yhteen tutkimuskysymykseen.

Tutkimuskysymyksemme on:

Millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöllä on alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatusympäristössä?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tutkimuksen metodologialla viittaamme niihin sääntöihin ja ohjeisiin, joita noudatetaan tiettyjen välineiden ja menetelmien käytössä tutkimuksen päämäärän saavuttamiseksi. Metodologia auttaa meitä arvioimaan, onko valittu menetelmä asianmukainen ja järkevä tietyn tutkimuksen kontekstissa. Tutkimuksessa käytetyt menetöt ovat ratkaisevassa asemassa tutkimustulosten perustelussa ja niiden hyväksyttävyydessä. Ne tarjoavat meille selityksiä saavutettuihin tutkimustuloksiin, auttaen ymmärtämään, miten tieto on hankittu ja millä tavoin se tukee tutkimuksen tavoitteita. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 11.)

Tutkimusmenetelmää pohtiessamme päädyimme hyödyntämään laadullisen tutkimuksen menetelmiä. Valintaamme vaikutti aineiston ja tutkimuskysymyksen luonne sekä tutkimuksen tavoitteet ja konteksti. Laadullinen tutkimus edustaa tieteellisen tutkimuksen metodologista suuntausta, jonka keskeisenä tavoitteena on syvällisesti ymmärtää kohteen laatu, ominaisuudet ja merkitykset. Laadullisessa tutkimuksessa keskiössä ovat monipuoliset merkitykset, jotka ilmenevät moninaisin tavoin. Vaikka usein aineistolähtöisyys liitetään laadulliseen tutkimukseen ja teorialähtöisyys määrälliseen tutkimukseen, on tärkeää huomata, että tällainen erottelu on liian yksinkertaistava. Laadullinen tutkimus ei ole pelkästään aineistolähtöistä, ei edes sen aineistolähtöisimmässä muodoissaan, vaikka aineistolähtöisyys toki onkin yksi sen tunnusmerkeistä (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006, luku 1.2). Laadullisen tutkimuksen jakaminen empiiriseen ja teoreettiseen tutkimukseen voi olla haastavaa, sillä tutkimuksen luonne ei voi olla teorialähtöistä, mikäli sillä on tutkimuksen status. Teoreettisen ja empiirisen tutkimuksen ero liittyy erilaisiin analyysimuotoihin sekä siihen, miten ilmiötä tarkastellaan. Empiirisessä analyysissä keskitytään havaintoaineiston keräämiseen ja analysointiin, kun taas teoreettisessa analyysissä painopiste on argumentoinnissa ja käsitteellisessä pohdinnassa. Aineiston keräämisen ja analysoinnin menetelmien kuvaaminen on tärkeä osa tutkimuksen luotettavuutta ja antaa lukijalle mahdollisuuden arvioida tutkimuksen vahvuuksia ja heikkouksia. (Tuomi

& Sarajärvi 2002, 17–21.) Tutkimuksemme on siis luonteeltaan empiirisesti painottunut laadullinen tutkimus.

Laadullinen tutkimus sopii hyvin tilanteisiin, joissa tutkitaan rikasta ja monimuotoista aineistoa, kuten haastatteluja, havainnointia tai tekstiaineistoa. Laadulliset menetelmät mahdollistavat monipuolisten ja yksityiskohtaisten tietojen keräämisen, jotka voivat tuoda esiin ilmiöiden monimutkaisuuden ja moniulotteisuuden. Jos tutkimuksessa tutkitaan herkkiä tai intiimejä aiheita, kuten ihmisten kokemuksia tai tuntemuksia, laadullinen tutkimus tarjoaa mahdollisuuden syvälliseen ja empaattiseen tutkimukseen. Laadullinen lähestymistapa tarjoaa syvällistä ymmärrystä ilmiöiden taustoista, prosesseista ja vuorovaikutussuhteista. Tutkimuksemme tulee olla laadullinen tutkimus, sillä laadullinen tutkimus soveltuu erityisen hyvin tutkimuskysymyksiin, jotka liittyvät ilmiöiden syvälliseen ymmärtämiseen, merkitysten ja kokemusten tutkimiseen sekä sosiaalisiin tai kulttuurisiin konteksteihin. Jos tutkimuskysymykset ovat avoimia ja monimutkaisia, laadullinen tutkimus tarjoaa paremman välineen niiden tutkimiseen. (Juhila 2021.)

4.1 Tutkimukseen osallistuvien valinta ja aiheen rajaaminen

Tässä tutkimuksessa teoreettinen viitekehys keskittyy varhaiskasvatusympäristön vaikutuksiin alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesätelytaitojen kehityksessä sekä niiden tukemisessa. Teoreettista aineistoa olemme keränneet hyödyntäen aiempia tutkimuksia ja kirjallisuutta aiheesta, ja tutkimuksen teoriaosuden rakensimme näihin pohjautuen. Haastattelukysymykset rakensimme teorian pohjalta. Keräsimme aineistoa varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöä haastatteleamalla heidän kokemuksistaan alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatusympäristössä.

Haastateltaviksi valitsimme varhaiskasvatuksen opettajan, sosionomin ja lastenhoitajan. Tutkimukseen osallistuvat henkilöt olimme rajanneet näihin ammattinimikkeisiin, koska halusimme saada mahdollisimman kattavan kuvan siitä, mitkä tekijät varhaiskasvatusympäristössä vaikuttavat alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehitykseen. Varhaiskasvatuksen opettajat, sosionomit ja lastenhoitajat ovat jokainen aktiivisesti mukana lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa, sekä ovat kaikki vastuussa lapsen tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta. Valitsemalla haastateltaviksi nämä ammattinimikkeet omaavat henkilöt, saimme monipuolisen käsityksen tutkimamme aiheen näkökulmista pitäen samalla kiinni teoreettisesta viitekehystä. Lähestyimme Oulun kaupungin varhaiskasvatuspalveluja, joiden kautta olimme yhteydessä aiheesta kiinnostuneisiin ja kokemusta omaaviin varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstön jäseniin. Aluksi yhteydenottomme viivästyi, minkä vuoksi päätimme ottaa yhteyttä myös meille ennestään tuttuihin varhaiskasvatusyksiköihin. Yhteydenottopyynnössämme oli mukana tarvittavat liitteet, joissa avasimme tutkimuksen aiheen, tarkoituksen ja tavoitteet. Lopulta saimme vastaukset kahdesta varhaiskasvatusyksiköstä, joista kolme kasvatushenkilöstön jäsentä oli kiinnostunut osallistumaan tutkimukseen. Haastateltavien määrä, koulutustausta ja kokemus alle kolmevuotiaiden lasten kanssa työskentelemisestä vastasivat tutkimuksemme tavoitteita.

Tutkimme alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemista varhaiskasvatusympäristössä. Päädyimme rajaamaan aiheen varhaiskasvatusympäristöön, sillä koemme, että varhaiskasvatusympäristöllä on merkittävän suuri rooli alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksessä. Aihetta rajaamalla pystyimme tuomaan esille tärkeää tietoa alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksestä sekä sen tukemisesta huomioiden fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen varhaiskasvatusympäristön vaikutukset. Korostimme sekä vahvuuksia että haasteita, joita varhaiskasvatusympäristö voi tuoda esiin tässä kontekstissa.

4.2 Aineistonkeruumenetelmä

Perinteiset laadullisen tutkimuksen aineistonhankintamenetelmät ovat haastattelu ja havainnointi, joita käytetään laajasti tutkittaessa ihmisten käyttäytymistä, ajatuksia ja kokemuksia (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, luku 6). Me valitsimme hyödyntää haastattelua aineistonkeruumenetelmänämme.

Kun tietoa kerätään, haastattelu on yksi yleisimmistä menetelmistä. Siinä tutkija ja haastateltava keskustelevat tutkimusaiheeseen liittyvistä asioista, joko strukturoidusti tai avoimesti, riippuen haastattelun tyypistä. Tämä eroaa arkisesta keskustelusta tai esimerkiksi toimittajan tekemästä haastattelusta, koska tutkimushaastattelulla on selkeä päämäärä: tiedon kerääminen tutkimuksen tarpeisiin. Haastattelun avulla pyritään saamaan aineistoa, jota voidaan analysoida ja tulkita tieteellisen tutkimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi. Haastattelut voivat vaihdella suuresti niiden rakenteen ja jäsenyyksen mukaan. Yksi yleisimmistä luokituksista perustuu siihen, kuinka paljon kontrollia ja rakennetta haastattelussa on sekä kuinka paljon liikkumatilaa haastateltavalle annetaan. Tämän mukaan haastattelut voidaan jakaa eri tyyppisiin ja tapoihin, kuten avoin haastattelu, teema-haastattelu, strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu sekä ryhmähaastattelu. Toinen tapa ajatella haastatteluja on jakaa ne karkeasti kahteen pääkategoriaan: 1) strukturoituun haastatteluun, joka sisältää valmiiksi muotoillut ja järjestelmälliset kysymykset sekä vastausvaihtoehdot, muodostaen oman lajinsa, ja 2) puolistrukturoituihin ja strukturoimattomiin avoimiin haastatteluihin, joissa kysymysten esittämistavat vaihtelevat ja joissa ei ole valmiita vastausvaihtoehtoja, antaen haastateltavalle enemmän vapautta ilmaista itseään. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, luku 6.)

Teemahaastattelulla ja strukturoidulla haastattelulla on eroja niiden lähestymistavassa ja toteutuksessa. Teemahaastattelu on laadullisen tutkimuksen menetelmä, jossa keskitytään tiettyjen teemojen tai aiheiden syvälliseen tutkimiseen. Teemahaastattelussa on tilaa haastateltavan omille näkökulmille ja kokemuksille.

Strukturoidussa haastattelumenetelmässä kysymykset ja niiden järjestys ovat ennalta määrättyjä ja standardoituja. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki haastateltavat saavat samat kysymykset samassa järjestyksessä. Strukturoitu haastattelu mahdollistaa helpon vertailtavuuden eri haastattelujen välillä ja tuo usein mukanaan tarkasti määritellyn datan, joka on helpompi kvantifioida ja analysoida. Teema-haastattelu tarjoaa joustavuutta ja syvällistä ymmärrystä tutkittavasta aiheesta, kun taas strukturoitu haastattelu takaa standardoidun lähestymistavan ja helpottaa datan analysointia ja vertailtavuutta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, luku 6.)

Tutkimuksemme aineistona käytettiin empiiristä aineistoa, joka tässä tapauksessa tarkoitti puolistrukturoiduilla haastatteluilla kerättyä aineistoa. Kun strukturoidussa haastattelussa kaikille vastaajille esitetään samalla tavalla muotoillut kysymykset, ja pyritään minimoimaan haastattelijan rooli, puolistrukturoidussa haastattelussa taas on sekä ennalta määriteltyjä kysymyksiä että tilaa avoimelle keskustelulle ja teemojen syvemmälle tutkimiselle. (Juhila 2021.) Haastattelu-runko luotiin teoriaosuuden pohjalta. Haastattelurunkoa käytettiin varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstön haastatteluissa heidän kokemuksistaan alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatusympäristössä. Toteutimme haastattelut yksilöhaastatteluina etäyhteyden kautta. Haastattelut toteutimme yksilöhaastatteluina, jolloin saimme jokaisen haastateltavan omat kokemukset kuuluviin ilman, että muut henkilöt ohjasivat haastattelun etenemistä. Haastattelimme varhaiskasvatuksen opettajaa, sosionomia ja lastenhoitajaa, jotka työskentelevät alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä. Haastateltavat henkilöt työskentelevät Oulun kaupungin varhaiskasvatuspalveluissa. Jokaiselle haastattelutilanteelle oli varattu tunti aikaa. Kysyimme haastateltavilta luvan haastatteluiden tallentamiseen. Tallenteiden avulla aineiston jatkokäsittely helpottui. Litteroimme eli kirjoitimme aineiston puhtaaksi tallenteiden avulla.

4.3 Aineiston analyysimenetelmä

Analyysillä empirisessä tutkimuksessa viitataan arkipäiväisiin toimiin, kuten aineiston tarkkaan lukemiseen, tekstimateriaalin järjestämiseen, sisällön ja rakenteiden erittelyyn, sekä ajatusten jäsentämiseen ja pohtimiseen. Tavoitteena on hahmottaa, mitä aineisto sisältää, mistä se kertoo, millä tavoin ja missä määrin. Analyysi voi myös sisältää aineksen luokittelua eri aiheiden ja teemojen mukaan. Päämääränä on saada selvyttä kirjavasta tekstimassasta, kiteyttää haastattelujen tai kertomusten sisältöä ja rakennetta sekä tutkia keskeisten seikkojen esiintymistä ja ilmentymistä teksteissä suhteessa tutkimusongelmiin. Analyysin tarkoituksena on lisätä aineiston informaatioarvoa ja tuottaa uutta ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Näin ollen tutkijan tavoitteena on luoda jotain enemmän kuin pelkkä kokoelma alkuperäistä aineistoa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006, luku 7.1.)

Laadullinen analyysi voidaan jakaa kahteen erilaiseen analyysimuotoon: induktiiviseen- ja deduktiiviseen analyysiin (Juhila 2021). Tässä opinnäytetyössä sovelsimme induktiivista, eli aineistolähtöistä analyysimuotoa. Induktiivisessa analyysissä tutkimusaineistosta pyritään luomaan teorettinen kokonaisuus valitsemalla analyysiyksiköt tutkimuksen tehtävänasettelun sekä tarkoituksen mukaisesti. Tavoitteena on, että aikaisemmin luodut teoriat, tiedot tai havainnot eivät vaikuta tutkimuksen lopputulokseen tai ohjaa analyysin toteuttamista, koska tutkimuksen tulisi olla nimenomaan aineistolähtöistä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108.)

Aloitimme aineiston analysoinnin litteroimalla aineiston eli purkamalla tallenteet tekstimuotoon. Haastatteluiden lopullinen kesto oli puolesta tunnista neljäänkymmeneenviiteen minuuttiin. Yhteensä tallenteita haastatteluista kertyi noin kaksi tuntia. Kerätty aineisto voi olla monessa muodossa, joten yhteismitallistaminen eli litterointi on tärkeää, jotta aineistot saadaan yhteen muotoon (Kananen 2017, 132–133). Tarkistimme litteroinnin moneen kertaan kuuntelemalla haastattelutallenteita ja tarkistamalla, että litteroitu aineisto vastasi tallenteita. Litteroitua

aineistoa kertyi lopulta 28 sivua. Litteroinnin jälkeen tulostimme tekstit ja aloimme etsiä tekstistä vastauksia, jotka vastasivat tutkimuskysymykseemme ja olivat sen kannalta oleellisia. Siirsimme vastaukset Word-tiedostoon ja pelkistimme ilmaukset koodaamisen helpottamiseksi. Koodaamisessa aineistosta etsitään tutkimuskysymykseen vastaavat ilmiöt ja tekstit. Aineistosta muodostetaan tekstikokonaisuuksia, jotka nimetään sisältöä vastaaviin kuvauksiin eli koodeihin. Koodit voidaan jakaa edelleen ryhmiin. Luokittelu oli analysointimme seuraava vaihe. Ryhmälle eli luokalle annetaan nimi. Myös luokitteluvaiheessa on tärkeää pitää mielessä tutkimusongelma ja tutkimuskysymys. (Kananen 2017, 132–133.)

Valitsimme tutkimuksen analyysimenetelmäksi luokittelun. Ensimmäiseksi aineistosta etsitään yhdistäviä tekijöitä. Samaa ilmiötä kuvaavat ilmaukset yhdistetään eri luokiksi, joista muodostuu alaluokat, jotka nimetään sisältöön sopivilla käsitteillä. Luokittelu jatkuu siten, että alaluokkia yhdistellään yläluokiksi ja yläluokkia yhdistelemällä saadaan muodostettua pääluokkia, jotka nimetään tutkimuksen aiheen mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124–125.) Luokittelun apuna käytimme värejä, kun jaoimme pelkistettyjä ilmauksia alustavasti sopiviin luokkiin ja yhdistelimme niitä. Aloitimme luokittelun tekemällä taulukon, jonne lisäsimme pelkistämiämme ilmauksia. Aineistoa analysoidessamme saimme lopulta jokaiselle ilmaukselle sopivan alaluokan. Alaluokat yhdistimme yläluokiksi ja ne edelleen pääluokiksi. Luokkien lopullinen muodostuminen vaati pitkäjänteistä aineiston analysointia. Pääluokkia aineistosta syntyi kaksi. Pääluokiksemme muodostuivat alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesätelytaitojen kehityksen haasteet ja alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesätelytaitojen kehityksen tukeminen. Taulukossa 1 on kuvattu yksi osa tekemästämme taulukosta. Taulukon vasemmassa reunassa on pelkistetty ilmaus. Oikealle päin mentäessä taulukossa on ensin alaluokka, sitten yläluokka ja viimeisenä pääluokka.

TAULUKKO 1. Kuvakaappaus taulukosta.

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
Haasteet näkyvät lelujen jakamistilanteissa.	Vertaiskulttuuri	Vuorovaikutustilanteet ryhmässä	Alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätytaitojen kehityksen haasteet
Kavereiden kanssa toimiessa haasteita tulee ilmi.			
Haasteita ilmenee monilla lapsilla, joilla ei ole kokemusta oman ikäisten kanssa toimimisesta.			
Haasteita ilmenee myös lelujen jakamistilanteissa.			
Meteli on yksi varhaiskasvatusympäristön luomista haasteista.	Fyysinen varhaiskasvatusympäristö		
Sisätiloissa on enemmän ärsykeitä ja näin myös enemmän tarvetta aikuisen tuelle.			

5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa käymme läpi tutkimuksemme tuloksia ja johtopäätöksiä. Haastattelimme tutkimustamme varten kolmea varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöön kuuluvaa jäsentä. Yhtä varhaiskasvatuksen opettajaa, yhtä varhaiskasvatuksen sosionomia sekä yhtä varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Jokainen haastateltava työskenteli haastatteluiden aikaan alle kolmevuotiaiden ryhmässä, sekä jokaisella haastateltavalla oli kokemusta alle kolmevuotiaiden lasten kanssa työskentelystä jo useamman vuoden ajalta.

Haastattelun kysymykset olivat jokaiselle samat. Kysymykset keskittyivät varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstön kokemuksiin alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta. Kysyimme, millaisissa tilanteissa alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen haasteet tulevat useimmiten ilmi heidän kokemuksiensa mukaan sekä, millaisin keinoin tunne- ja itsesäätelytaitojen kehitystä voidaan heidän kokemuksiensa mukaan tukea parhaiten varhaiskasvatusympäristössä.

Tutkimustulokset jakoutuivat kahteen pääluokkaan; alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen haasteisiin sekä alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen. Molempiin pääluokkiin on sisällytetty myös varhaiskasvatusympäristön vaikutukset.

5.1 Kokemuksia alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen haasteista

Tulosten mukaan alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksessä ilmenneitä haasteita olivat vuorovaikutustilanteet ryhmässä,

lapsiryhmän kokoonpano, varhaiskasvatuksen aloittaminen sekä lapsen yksilölliseen kasvuun ja kehitykseen liittyvät tekijät. Nämä tekijät voitiin luokitella kuuteen eri alaluokkaan.

Lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen haasteita ryhmän vuorovaikutustilanteissa (Ahonen 2022, 11–13) tuli esille erityisesti vertaiskulttuuriin liittyen (Köngäs 2018, 27–29). Tulosten mukaan haastavaa saattoi olla vertaisryhmässä toimiminen etenkin silloin, kun lapsella oli vain vähän tai ei ollenkaan kokemuksia saman ikäisten kanssa toimimisesta. Haasteita aiheutti myös lelujen jakaminen.

”Yleensä ne konfliktit tulee ryhmässä, kun toimitaan kavereitten kanssa. Sitten alkaa harmittaa.”

Tuloksissa haasteena tuli esille myös meteli, joka nähdään osana fyysistä varhaiskasvatusympäristöä (Castren & Eskelinen 2010, 19–22). Fyysisen varhaiskasvatusympäristön luomia haasteita ilmeni myös erilaisten virikkeiden ja ärsykkeiden kautta, jotka häiritsevät leikin kulkua ja luovat tilanteita, joissa on enemmän tarvetta aikuisen tuelle.

Tulosten mukaan lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisessa lapsiryhmän kokoonpanoon (Castren & Eskelinen 2010, 19–22) liittyvät haasteet sisältyivät psyykkiseen ja sosiaaliseen varhaiskasvatusympäristöön. Kasvatushenkilöstön kokemusten mukaan lapsille tuotti haasteita vertaisryhmässä tapahtuvat muutokset. Muutokset kasvatushenkilöstössä tai lapsiryhmän kokoonpanossa eli henkilöiden vaihtuvuus ryhmässä vaikutti kokemusten mukaan ryhmän dynamiikkaan. Lisäksi, jos samassa tilassa oli useita lapsia, se aiheutti lapsille haasteita säädellä omia tunteitaan, minkä takia tilanteista seurasi enemmän konflikteja, joissa tarvittiin aikuisen tukea. Haasteita ilmeni myös varhaiskasvatuksen

aloittamisessa. Tällöin haasteet näkyivät kaipuuna vanhempiin ja haasteet voidaan luokitella sosiaaliseen varhaiskasvatusympäristöön.

“Kun tulee lisää pieniä varhaiskasvatukseen, nehän tulee sinne pienten ryhmään, jolloin ehkä joku lapsi saattaa siirtyä pois siitä ryhmästä ja sitten tavaltaan se tilanne on aina uusi. Niin mä oon itse kokenut niin, että se ryhmän dynamiikka alkaa taas jotenkin alusta ja sitten siellähän tapahtuu niitä asioita, että mä ajattelen itse niin, että se ihmisten vaihtuvuus, niin lasten kuin aikuisten vaihtuvuus on varmaan semmoinen isoin juttu, mikä haastaa.”

Aikuisen vireystilalla koettiin olevan vaikutus myös lapsien tunne- ja itsesäätelytaitoihin. Tulosten perusteella kasvatushenkilöstö koki toimivansa puskurina lapsen tunteille. Tällaisen toiminnan katsotaan luovan turvallisen oppimisympäristön lapsille. (Suojanen ym. 2021, 12).

Tulosten mukaan lapsen yksilölliseen kasvuun ja kehitykseen liittyviä haasteita olivat puheen kehitys ja vireystila. Puheen kehitys ja kielelliset taidot nousivat vahvasti esiin tunne- ja itsesäätelyhaasteista kysyttäessä. Alle kolmevuotiaiden lasten puheen kehitys oli usein sillä tasolla, että he eivät pystyneet kertomaan sanallisesti omista tunteistaan tai tuntemuksistaan. (Pöyhönen & Livingston 2020, 14–20). Vireystila vaikutti merkittävästi lapsen käyttäytymiseen varhaiskasvatuksessa tuloksia tarkastellessa. Lapsen alhainen vireystila saattoi näyttäytyä fyysisinäkin tekoina muita lapsia kohtaan. Haastatteluissa esiin nousi myös tunteiden, kuten levottomuuden, tarttuvuus. Tuloksien mukaan yhden lapsen vireystila voi vaikuttaa koko ryhmän toimintaan.

“Ja jos ei ole ehkä sitä kieltäkään millä sitte sanotaan, mikä mieltä painaa.”

5.2 Kokemuksia alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta

Tulosten mukaan suurimpia vaikuttavia tekijöitä alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen olivat kiintymyssuhteen kehittyminen (Pulkkinen, Ahonen & Ruoppila 2023, 96–97), lapsilähtöisyys toiminnassa (Ahonen 2022, 11–13), lasten yksilöllisen kasvun ja kehityksen huomioiminen (Koivisto 2017, 9–10), toiminnanohjaus (Sainio ym. 2021, 15–38) sekä erinäiset tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemista haastavat tekijät.

Tuloksista selviää, kuinka kasvatushenkilöstön kokemusten mukaan alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukeminen edellyttää kiintymyssuhteen kehittymistä lapsen ja kasvatushenkilöstön välille. Kiintymyssuhteen kehittymistä edesauttaa kasvatushenkilöstön sensitiivinen tapa työskennellä lapsiryhmässä (Pulkkinen, Ahonen & Ruoppila 2023, 96–97).

”Tää on ainut työtapa, jolla me toimitaan. Jos me ei toimita sensitiivisesti niin siitähän on aivan hirveät seuraukset, tai ei ainakaan hyviä seurauksia. Ilman sensitiivistä työtapaa ei tunne- ja itsesäätelytaitoja minun näkemysten mukaan kyllä voida tukea millään tavalla, että se kyllä edellyttää sitä.”

Haastateltavat korostivat sensitiivisen työtavan tärkeyttä, kun työskentelee alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä. Sensitiivisellä työtavalla oli haastateltavien kokemusten mukaan suuri rooli alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisessa. Sensitiivisen työtavan toteuduttua on tärkeää, että aikuinen on läsnä ja saatavilla jokaisella varhaiskasvatuksen arki- ja leikkihetkellä. Tuen tarjoaminen lapselle sylin ja sanoittamisen avulla auttaa lasta tunteiden säätelyssä. (Räty 2009, 23–29.)

“Hyvin yksilöllisestihän noita pitää miettiä, että jokaisella ne samat ei toimi ja pienten kanssa varsinkaan mikään tuokiomuotoinen tunnetaidoista puhuminen ei ole toimiva. Se on sitä arjessa tapahtuvaa ja sitä yhdessä oppimista ja niistä asioista puhumista.

Kiintymyssuhteen kehittyminen vaatii kasvatushenkilöstöltä herkkää reagointia lapsen tarpeisiin sekä kykyä vastata niihin (Pulkinen, Ahonen & Ruoppila 2023, 96–97). Tuloksista selvisi, kuinka suuri vaikutus psyykkisellä ja sosiaalisella varhaiskasvatusympäristöllä on ollut kiintymyssuhteen kehittymiseen. Haastateltavat korostivat varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstön omaa vaikutusta lapsiryhmän ilmapiiriin sekä panosta vuorovaikutus- ja ryhmässä toimimisen tilanteisiin. Vaikutukset ilmenivät kuitenkin pääosin onnistumisen kokemuksina. Tuloksien mukaan onnistumisen kokemuksia on syntynyt erityisesti silloin, kun kasvatushenkilöstö itse on pysynyt tilanteessa rauhallisena ja pystynyt tarjoamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea.

“Miten me luodaan sinne sitä ilmapiiriä. Sillä voi vaikuttaa kaikista eniten, että miten me kohdataan lapsi. Minkälaista meidän vuorovaikutus on? Se on semmoista myönteistä ja lapsi saa vaikuttaa itse asioihin ja hänen asioista ollaan kiinnostuneita ja lapsi kokee itsensä tärkeäksi.”

Toiminnassa on huomioitava lapsilähtöisyys, jossa lapsi pääsee vaikuttamaan toiminnan sisältöön. (Kinnunen & Kettunen 2020, 11–12.) Tuloksien mukaan kokopäiväpedagogiikka (Ahonen 2022, 11–13) oli todella tärkeä osa alle kolmevuotiaiden arkea. Tuloksien mukaan jokainen päivän hetki on oppimisen hetki ja tunne- ja itsesäätelytaitoja opeteltiin vuorovaikutuksessa ja arjessa yhdessä lapsen kanssa.

“Siinä on mun mielestä tärkeintä oikeastaan se vuorovaikutus lapsen kanssa, että vuorovaikutuksessa ja siinä arjessa opetellaan ja lohdutetaan ja sitä kautta kun lohdutetaan, niin lapset oppii myös siitä, että hei, että toisella harmittaa, että kaikki tulevat silittämään. Hirveän nopeasti lapset oppii kaveria lohduttamaan.”

Tulosten mukaan pienryhmätoiminta tuki koko lapsiryhmää. Pienryhmätoiminnan ansiosta aikuisilla oli paremmat resurssit tukea lasta. Kokemusten mukaan pienemmissä ryhmissä toimiessa aikuinen oli koko ajan lähellä ja aikaa riitti jokaiselle lapselle. Pienryhmätoiminnasta koettiin olevan apua myös lasten tunteiden säätelyssä. Teoreettisen viitekehyksen mukaan pienryhmien muokkaus luokiteltiin psyykkiseen ja sosiaaliseen varhaiskasvatusympäristöön (Castren & Eskelinen 2010, 19–22). Tulosten mukaan pienryhmiä muokattiin matalalla kynnyksellä, jos koettiin etteivät lapset tule esimerkiksi toimeen keskenään.

“Huomataan, että joillakin ei vaan suju se homma, niin totta kai me sitten laitetaan ne eri pienryhmiin.”

Tulosten mukaan varhaiskasvatusympäristöä tulisi hyödyntää monipuolisesti ja muokata sitä säännöllisesti lasten tarpeiden mukaiseksi. Kokemusten mukaan ympäristöä muokattiin usein ja siihen käytettiin paljon aikaa, jotta lapsilla olisi mahdollisimman hyvät tilat leikkiä ja toimia keskeytyksettä. Tuloksista nousi ilmi, että ympäristö, missä on vähemmän ärsykeitä, helpottaa tunne- ja itsesäätelytaitojen tukemista. Myös uudet ja mielenkiintoiset ympäristöt koettiin hyviksi tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisessa, sillä niissä tarve aikuisen tuelle oli vähäisempi. Toimintaa suunniteltaessa otettiin huomioon sekä ympäristö, että millaisia lapsia ryhmässä on. Myös asiat, mitkä on koettu toimiviksi, kuten metsä- ja puistoretket, otettiin huomioon toimintaa suunniteltaessa.

”No mä voisin mainita tuossa ne metsäretket, jotkut tämmöiset puistoretket. Jotenkin, että se eri ympäristössä on vähän eri asiat, että usein siellä, jos lähdetään ulos ja niille metsäretkille niin siellä ehkä tarve on vähempänä aikuisen tämmöisille tunne- ja itsesäätelytaitojen tukemiselle, sillä tavalla, kun siinä on sitä mielekästä tekemistä. Tokihan sielläkin tuetaan sitä.”

Lapsen yksilöllisen kasvun ja kehityksen huomioiminen on edellytys onnistuneelle varhaiskasvatukselle (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, 5:23.1 §). Tuloksista selvisi, että lapsen yksilöllistä kasvua ja kehitystä huomioidaan varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatussuunnitelman avulla. Henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatiminen edellyttää yhteistyötä niin perheiden, kuin myös kasvatushenkilöstöstä koostuvan tiimin kanssa. Lapsen yksilöllistä kasvua ja kehitystä huomioidaan myös jatkuvalla arjessa tapahtuvalla arvioinnilla sekä hyödyntämällä kuvatukea ja tukemalla lasten leikkiä. (Opetushallitus 2023, 61–67.)

“Sehän on meidän työtä ja se on meidän työtapa, millä se tehdään. Meidän työskentelytapa ja meidän tavoite, niin kyllä se vaatii sen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen ja sinne kirjaamisen. Semmoinen ohjenuora toimintaan.”

Tuloksista nousi esille, kuinka kasvatushenkilöstöllä on positiivisia kokemuksia lasten henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien hyödyntämisestä työssä. Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma ohjaavat toimintaa, mutta henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma toimii lähtökohtana kasvatushenkilöstön toiminnalle ja on hyvä väline arvioida toimintatapoja. (Opetushallitus 2023, 72–73.)

“Se vasuun kirjaaminen on semmoinen lähtökohta työlle. Ja siihen tarvitaan koko henkilökunnan panos siihen, että niitä sitten toteutetaan. Se on semmonen arvioinnin väline ja siinä pystyy sitten tuomaan esille sitä työtä mitä tehdään ja niihin voidaan palata sitten aina miten se työ sitten edistyy siellä ryhmässä.”

Haastatteluissa korostui yhteistyö niin perheiden, kuin tiiminkin kesken. Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan yhdessä tiimin ja lapsen perheen kanssa (Varhaiskasvatustilaki 540/2018, 5:23.2 §). Myös tärkeäksi noussut arviointi toteutuu yhteistyössä perheiden ja tiimin kesken. Arjessa käytävän keskustelun ja arvioinnin pohjalta mietitään yhteisiä ratkaisuja kehityksen tukemiseen ja arvioidaan soveltuvien menetelmien toimivuutta (Opetushallitus 2023, 18). Perheiden kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää erityisesti yhteisen linjauksen ja yhteisten toimintatapojen löytämiseksi (Opetushallitus 2023, 61–67).

“Huomioidaan jokainen lapsi yksilönä, että eihän kaikilla ole samanlaiset tavoitteet tai samanlaiset haasteet tai samanlaiset tarpeet.”

Tulosten mukaan kuvatuksi on tärkeä tukimuoto alle kolmevuotiailla lapsilla. Haastatteluissa ilmeni, että kuvatuksi hyödynnetään puheen kehityksen tukena. Kuvatuksi voi sanoittamisen tukena auttaa lasta tunteiden säätelyssä. Tuloksista selviää, että kasvatushenkilöstö voi esimerkiksi leikissä ohjailla ristiriitatilanteita kuvien avulla.

“Onnistumisen kokemuksia tulee tilanteista, milloin näkee lasten edistyvän. Kuvien käytöstä on jo hyviä kokemuksia, kun lapset hoksaavat toimineensa hyvin. Lasten reaktio on palaute siitä, että lasten mielestä se on kiva juttu.”

Haastatteluissa korostettiin leikin tärkeyttä. Tulosten mukaan alle kolmevuotiaat lapset oppivat tunne- ja itsesäätelytaitoja enemmän leikissä, kuin suunnitelluilla tuokioilla. Erityisesti kasvatushenkilöstön läsnäolo leikissä korostui. Kasvatushenkilöstö kykenee leikin keskeltä havainnoimaan ja ohjailemaan leikin kulkua, sekä ratkomaan leikissä nousevia konflikteja. (Räty 2009, 23–29.)

“Mun mielestä varsinkin nykylapsilla on oikeasti tosi monesti aika huonot leikitaidot, että mulle sitä ei voi liikaa sitä leikkiä korostaa tai sen tärkeyttä.”

Tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemista haastaviksi tekijöiksi nousi tulosten perusteella resurssien puute sekä psyykkiseen ja sosiaaliseen varhaiskasvatusympäristöön liittyvät tekijät. Kasvatushenkilöstön vähäisyys etenkin iltapäivisin nousi tuloksissa haasteeksi. Sen myötä myös työntekijät saattoivat kokea riittämättömyyden tunnetta, kun ei ollut mahdollista olla apuna jokaiselle lapselle. Kasvatushenkilöstön vähäisyys lisäsi myös kiirettä, joka saattoi johtaa kaaokseen, jossa lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen tukeminen oli olosuhteiden takia lähes olematonta. Resurssien vähäisyyden ja kiireen koettiin haastavan työn toteuttamista. Myös omalla alhaisella vireystilalla koettiin olevan vaikutusta haasteiden syntymiseen.

“Tähän tulee tunne- ja itsesäätelytaitojen kohdalla varmaan semmoisia meistä riippumattomiakin syitä, että niinku resursseja on minun mielestä liian vähän.”

Tuloksien mukaan mallioppiminen on suuressa roolissa alle kolmevuotiaiden lasten pedagogiikassa. Se oli ensijaista alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen tukemisessa. Kokemuksien mukaan muiden näyttämisen esimerkin pohjalta lapset oppivat nopeasti tunnistamaan toistenkin harmituksen ja lohduttamaan toisiaan.

“Eihän näillä pienillä ole kun malli. Tosi iso merkitys, sillä aikuisen esimerkillä sille lapselle, koska eihän sillä ole muuta, sehän ammentaa kaiken sieltä. Toki sitten myöskin niistä ikätovereistaan myös. Me aikuiset ollaan siinäkin sitten rajaamassa sitä ja ohjaamassa tavallaan oikeaan. Kyllä mä ajattelen, että se aikuisen malli on niinku tärkein malli.”

Tuloksien mukaan aikuisen päättäväisyys ja johdonmukaisuus haastavissa tilanteissa oli ensisijaisen tärkeää niin lapsen kehityksen kannalta kuin haastavan tilanteen ratkaisemiseksi. Haastavissa tilanteissa aikuinen asetti rajat ja oli tukena tunteen säätelyssä niin, että lapsi kykeni harmituksesta huolimatta toimimaan. Tuloksista nousi ilmi myös sanoittamisen tärkeys toiminnanhjauksessa.

”Justiinsa se sanoittaminen. Ja sitten sitä, että saa harmittaa ja saa itkettää, että semmoista oikeastaan se sanoittaminen ja siinä yhdessä eläminen.”

5.3 Johtopäätökset

Tutkimuksen johtopäätösten purkaminen on ollut keskeinen osa tutkimusprosessia, sillä sen avulla olemme voineet syventää ymmärrystämme tutkimustuloksista ja arvioida niiden merkitystä tutkimuskysymyksen valossa. Kerätyn tutkimusaineiston oli määrä tuottaa vastaus tutkimuskysymykseen: Millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöllä on alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatusympäristössä? Johtopäätösten analysointi on edellyttänyt tutkimusaineiston ja aiemman teoreettisen tiedon yhdistämistä, jotta olemme voineet arvioida, miten tulokset liittyvät laajempaan kontekstiin.

Tutkimusaineiston analyysivaiheessa sovelsimme induktiivista, eli aineistolähtöistä analyysimuotoa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 108). Litteroituamme ja luokiteltuaamme tutkimusaineiston, aloimme tarkastelemaan tutkimustuloksia ja purkamaan johtopäätöksiä niiden pohjalta. Johtopäätösten purkaminen on perustunut paitsi tutkimustulosten tarkasteluun, myös siihen, kuinka ne resonoivat aiempien tutkimusten ja teoreettisen tiedon kanssa sekä, kuinka ne tukevat tai haastavat jo olemassa olevaa tietoa.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen haasteet ovat tiiviisti yhteydessä lapsen yksilölliseen kasvuun ja kehitykseen, sekä varhaiskasvatusympäristön tarjoamiin virikkeisiin ja ärsykkeisiin. Jokaisella lapsella on omat vahvuudet, tavoitteet ja tarpeet. Lapsen tuen tarvetta tulisi tämän vuoksi aina havainnoida ja arvioida yksilöllisesti (Ahonen 2022, 11–13). Varhaiskasvatusympäristö voi joko lisätä tai vähentää tarvetta lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiselle. Optimaalinen varhaiskasvatusympäristö vastaa lapsen kehityksellistä tasoa, mutta antaa samalla haasteita kehityksen viemiseksi eteenpäin (Castren & Eskelinen 2010, 19–22). Tulokset viittaavat siihen, että varhaiskasvatusympäristö, jossa lapsi kokee itsensä turvalliseksi ja tärkeäksi, sekä ympäristö, joka tarjoaa mielekästä toimintaa ja sopivasti virikkeitä, on paras tukemaan lapsen tunne- ja itsesäätelytaitojen kehitystä.

Tutkimustulokset osoittivat sensitiivisen työtavan tärkeyden alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen tukemisessa. Kasvatushenkilöstön sensitiivinen tapa työskennellä lapsiryhmässä edesauttaa muun muassa kiintymyssuhteen kehittymistä. (Pulkkinen, Ahonen & Ruoppila 2023, 96–97.) Alle kolmevuotiaiden lasten oppiminen perustuu mallioppimiseen. Alle kolmevuotiaat lapset oppivat erityisesti tunne- ja itsesäätelytaitoja ottamalla esimerkkiä aikuisen ilmeistä, eleistä ja käytöksestä. (Pöyhönen & Livingston 2020, 16–19.) Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että kasvatushenkilöstön läsnäololla ja antamalla

esimerkillä on suuri vaikutus alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisessa. Harri Laitisen ja Heli Lemposen tutkimus ”Lapsen itsesäätelyn tukeminen” tukee johtopäätöstämme sensitiivisen työtavan tärkeydestä. Tutkimuksen tuloksissa puhuttiin sensitiivisen työtteen tärkeydestä, lasten kanssa työskenneltäessä (Laitinen & Lemponen 2020, 19–22). Tutkimusaineiston tarkoituksena oli lisätä tietoa itsesäätelystä, sen kehittymisestä, haasteista ja tukikeinoista, sekä vastata tutkimuskysymykseen ”miten kasvattaja voi tukea lapsen itsesäätelyä varhaiskasvatuksessa?” (Laitinen & Lemponen 2020, 13).

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että pienryhmätoiminnalla, kuvatuella, leikillä sekä varhaiskasvatusympäristön muokkaamisella ja hyödyntämisellä, on suuri vaikutus alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen onnistuneelle tukemiselle. Pienryhmätoiminta tukee koko lapsiryhmää, koska silloin kasvatushenkilöstön jäsenenä on paremmat resurssit olla läsnä ja lapsen tukena. Kuvatuesta on apua erityisesti alle kolmevuotiaiden lasten kanssa, joiden puheen kehitys ei ole vielä riittävällä tasolla tunteiden ilmaisemista varten. Leikki nousi tärkeänä osana tunne- ja itsesäätelytaitojen tukemista. Leikin aikana kasvatushenkilöstön on helppo havainnoida lasten taitoja ja puuttua mahdollisiin konflikteihin. (Räty 2009, 23–29.) Varhaiskasvatusympäristön muokkaamisella ja sen monipuolisella hyödyntämisellä koettiin olevan suuri merkitys alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen tukemiselle. Ympäristö, mikä on lasten tarpeita tukeva ja missä on vähän ärsykejä, helpottaa tunne- ja itsesäätelytaitojen tukemista. Myös uudet ja mielenkiintoiset ympäristöt auttavat taitojen tukemisessa.

6 TUTKIMUKSEN EETTISET LÄHTÖKOHDAT JA LUOTETTAVUUDEN ARVIOINTI

Laadullisen tutkimuksen eettiset näkökohdat kattavat tutkimusprosessin kokonaisuudessaan erilaisina valintoina ja päätöksinä alusta loppuun asti. Juhani Pietarinen on tiivistänyt tutkijan eettiset periaatteet kahdeksaan kohtaan, jotka ovat älyllinen kiinnostus, tunnollisuus, rehellisyys, ammatinharjoituksen edistäminen, kollegiaalisuuden arvostus, vaaran eliminoiminen, ihmisarvon kunnioitus sekä sosiaalisen vastuun tunnustaminen. Nämä periaatteet tarjoavat yhden mahdollisen näkökulman tieteellisen tutkimuksen moraalisiin vaatimuksiin. (Lötjönen, 1999.)

Suomessa kaikilla tieteenaloilla noudatetaan seuraavia eettisiä periaatteita: A) Tutkijan tulee kunnioittaa tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. B) Tutkijan tulee kunnioittaa aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä sekä luonnon monimuotoisuutta. C) Tutkijan on suoritettava tutkimuksensa niin, ettei siitä aiheudu tutkittaville henkilöille, yhteisöille tai muille tutkimuskohteille merkittäviä riskejä, vahinkoja tai haittoja. (TENK, 2019.) Tutkimuksemme toteutettiin niin, että kaikki nämä eettiset periaatteet on huomioitu. Haastatteluihin osallistuminen oli vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistumisen pystyi perumaan ilman kielteisiä seurauksia. Haastattelut järjestettiin riskit minimoiden.

Yleisesti ottaen laadullinen tutkimus tarkoittaa avointen kysymysten esittämistä, joiden vastaukset eivät ole helposti kvantifioitavissa, kuten "miten" ja "miksi". Laadullisen tutkimuksen avoimuuden vuoksi se ei usein etene lineaarisesti, kuten määrällinen tutkimus. (Cleland, 2017.) Laadullisen tutkimuksen vahvuutena on kyky selittää ihmiskäyttäytymisen prosesseja ja malleja, jotka voivat olla vaikeita kvantifioida. Ilmiöt kuten kokemukset, asenteet ja käyttäytyminen voivat olla haastavia tavoittaa tarkasti määrällisin menetelmin, kun taas laadullinen lähestymistapa mahdollistaa osallistujien itsensä selittämisen, miten, miksi tai mitä he

ajattelivat, tunsivat ja kokivat tietyllä hetkellä tai tietyn kiinnostuksen kohteen tapahtuman aikana. (Foley & Timonen, 2015.) Laadullisen datan kvantifiointi on kyllä mahdollista, mutta laadullisen tutkimuksen ydin on tunnistaa teemoja ja malleja, jotka voivat olla haastavia kvantifioida. Siksi on tärkeää varmistaa, ettei laadullisen työn kontekstia ja kerrontaa menetetä pyrittäessä kvantifioimaan asioita, jotka eivät ole tarkoitettu kvantifioitaviksi.

Tutkimuksen luotettavuutta vahvistaa tutkimuksen suunnitelmallisuus. Tutkimuksen luotettavuuden takaamiseksi, kaikki pitää perustella aineistonkeruusta tulkintamenetelmiin. Muita luotettavuuskriteereitä laadulliseen tutkimukseen liittyen ovat informantin vahvistus, eli annetaan haastatellun henkilön lukea aineisto ja siitä tehty tulkinta, jotta aineisto on luotettava tutkittavan kannalta sekä vahvistettavuus, jossa tietoa kerätään eri lähteistä ja pystytään niiden avulla arvioimaan ovatko tutkimusten tulokset toisiaan tukevia. Aikaisemmin tehtyjen tutkimusten avulla voidaan hakea vahvistusta omille tutkimustuloksille. Kun aikaisempia tutkimuksia käytetään lähteinä, täytyy muistaa kunnioittaa muiden tutkijoiden tekemää työtä ja viitata julkaisuihin asianmukaisella tavalla. (Kananen 2017, 173–179.)

Tärkeimpiä tutkimukseen liittyviä seikkoja ovat lähdeviittausten asianmukainen käyttö, tutkimusluvan saaminen, sopimukset kaikkien osapuolten välillä oikeuksista, vastuista ja velvollisuuksista ennen tutkimusprosessin käynnistämistä ja tutkimuksen eettinen suunnitteleminen, toteuttaminen ja tallentaminen (Kananen 2017, 190–191). Pidimme huolen tutkimuksen eettisyydestä muun muassa suojaamalla haastateltavien anonymiteetin. Haastatteluihin osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja ainoa vaadittava henkilökohtainen tieto oli haastateltavan ammattinimike ja työkokemus varhaiskasvatuksessa. Kysymykset pysyivät jokaisen haastateltavan kohdalla samoina ja haastateltava sai itse määrittellä, kuinka laajasti tai yksityiskohtaisesti hän kysymyksiin vastasi. Kävimme läpi jokaisen haastattelun alussa opinnäytetyömme aiheen, jotta haastateltavat tiesivät mihin aineistoa käytetään. Kysyimme haastatteluiden alussa lupaa haastatteluiden

tallentamiseen, sekä selitimme, että kysymyksiin vastaamisesta saa aina kieltäytyä, kun siltä tuntuu. Poistimme haastattelutallenteet aineiston analyysin valmistuttua.

Tässä opinnäytetyössä olemme huolehtineet tutkimuksen luotettavuudesta käyttämällä lähdeviitteitä asianmukaisesti sekä kuvaamalla tutkimusprosessiamme yksityiskohtaisesti, muun muassa tarkastelemalla tutkimus- ja analyysimenetelmien toteutusta. Tutkimusluvan opinnäytetyöllemme on myöntänyt Oulun kaupungin sivistys- ja kulttuuripalvelut.

7 POHDINTA

Aloitimme opinnäytetyömme suunnittelun syksyllä 2023. Suunnittelu lähti käyntiin, kun olimme päättäneet opinnäytetyömme aiheesta. Tiesimme alusta alkaen, että haluamme haastatella varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöä heidän kokemuksistaan liittyen alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen. Koimme tärkeäksi tuoda jokaisen kasvatushenkilöstön jäsenen kokemuksia esiin, jonka vuoksi päädyimme haastattelemaan yhtä varhaiskasvatuksen opettajaa, yhtä varhaiskasvatuksen sosionomia ja yhtä varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Olimme tyytyväisiä päätökseemme, sillä haastateltavat toivat monipuolisesti esiin omia näkemyksiään alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksestä ja sen tukemisesta. Varhaiskasvatusympäristön merkityksen alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen päätimme sisällyttää opinnäytetyöhömme suunnittelun loppuvaiheilla. Päädyimme tähän päätökseen yhdessä ohjaavien opettajiemme kanssa. Opinnäytetyön suunnitelman saimme valmiiksi kesäkuussa 2024. Tämän jälkeen olimme yhteydessä Oulun kaupungin päiväkoteihin ja pyysimme haastateltavia opinnäytetyöhömme. Haastattelut pääsimme toteuttamaan syyskuussa 2024, jonka jälkeen litteroimme ja analysoimme tutkimusaineiston.

Opinnäytetyöprosessimme vei suunniteltua enemmän aikaa. Kohtasimme monia haasteita prosessin aikana, jotka vaikuttivat opinnäytetyön valmistumiseen. Suurimmaksi haasteeksi osoittautui ehdottomasti aikataulumme sovittaminen yhteen. Aikataulutuksen lisäksi haasteita olivat myös migraation aiheuttama palveluiden käyttökato sekä haastateltavien löytäminen. Aloittaessamme aineistonkeruun, päiväkodit olivat siirtyneet kesälomalle, jonka vuoksi pyyntöömme osallistua haastatteluihin ei vastattu moneen kuukauteen. Näistä haasteista huolimatta, olimme päättäväisiä siitä, että saamme opinnäytetyömme valmiiksi ajallaan. Haasteiden ilmetessä olimme yhteydessä ohjaaviin opettajiimme ja pyysimme tukea sekä ohjausta opinnäytetyöhömme liittyen.

Opinnäytetyötä ja tutkimusta tehdessämme huomasimme kohteita, jotka olisivat onnistuessaan helpottaneet prosessiamme huomattavasti. Erityisesti opinnäytetyöprosessimme alkuvaiheessa meillä oli vaikeuksia kommunikoinnissa toistemme kanssa. Sujuva kommunikointi jo prosessin alkuvaiheessa olisi edistänyt opinnäytetyöme valmistumista. Opinnäytetyön edetessä onnistuimme kuitenkin parantamaan vuorovaikutusta keskenämme ja näin saamaan sujuvasti opinnäytetyötä eteenpäin. Haastatteluiden osalta kehittämisen varaan jäi haastattelukysymysten tekeminen. Haastattelukysymyksiä tehdessämme olisimme voineet hyödyntää vielä enemmän kirjoittamaamme teoriaa. Myös joidenkin kysymysten muotoilun haasteet nousivat esiin, kun haastateltavat eivät osanneet vastata niihin ollenkaan tai ilman, että avasimme kysymyksemme tarkoitusta heille.

Opinnäytetyöprosessin aikana opimme lasten tunne- ja itsesäätelytaidoista ja lapsen yksilöllisen kehityksen sekä varhaiskasvatusympäristön roolista näihin taitoihin liittyen. Opinnäytetyötä tehdessä opimme myös, miten tutkimus tehdään. Saimme paljon tietoa tutkimuksen eri vaiheista, erityisesti analysoinnista. Saimme myös yksilöohjausta tutkimusaineiston analyysiin, joka syvensi osaamisemme entisestään siitä, kuinka aineistoa analysoidaan käytännössä. Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden arviointi lisäsi eettistä osaamisemme. Aiheeseen liittyvään ammattialankirjallisuuteen ja aiemmin aiheesta tehtyihin tutkimuksiin tutustumalla, sekä haastatteluissa saamamme tiedon avulla pääsimme syventämään ymmärrystämme siitä, kuinka tärkeää yksilöllisen ja kokonaisvaltaisen tuen tarjoaminen on. Varhaiskasvatuksessa tämä tarkoittaa lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioimista ja tukemista eri kehitysvaiheissa. Olemme laajentaneet ymmärrystämme siitä, kuinka varhaiskasvatuksen käytänteitä voidaan kehittää tieteellisen tiedon pohjalta. Tämä osaaminen auttaa meitä kehittämään omia toimintatapojamme ja varmistamaan että toimintamme perustuu ajantasaiseen ja luotettavaan tietoon. Olemme myös ymmärtäneet syvemmin, kuinka tärkeää on toimia osana tiimiä ja kehittää yhteisiä toimintatapoja. Varhaiskasvatuksessa tämä ilmenee erityisesti yhteistyön merkityksessä varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstön ja perheiden välillä. Hyvä yhteistyö parantaa työhyvinvointia ja edistää lasten parhaaksi tehtävää työtä.

Jatkotutkimusideana voisi olla toiminnallinen opinnäytetyö, joka tutkii, kuinka erilaiset varhaiskasvatusympäristöt vaikuttavat lasten tunne- ja itsesäätelytaitoihin käytännössä. Tällöin voitaisiin tarkastella, kuinka eri virikkeet ja ärsykkeet konkreettisesti vaikuttavat lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehittymiseen ja niihin liittyviin haasteisiin. Toinen mahdollinen jatkotutkimusaihe voisi keskittyä erityistä tukea tarvitsevien lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen. Tällöin tutkimus ei keskittyisi neurotyypillisiin lapsiin, vaan erityisesti niiden lasten tarpeisiin, jotka tarvitsevat enemmän tukea kehityksessään. Tällöin varhaiskasvatusympäristön vaikutukset nousisivat todennäköisesti merkittäväksi tekijäksi tutkimuksessa.

LÄHTEET

Ahonen, Liisa 2017. Haastavat kasvatustilanteet. Lämpimän vuorovaikutuksen käsikirja. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ahonen, Susanna 2022. Kasvatuksellinen sensitiivisyys varhaiskasvatuksessa. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma. Kandidaatintutkielma. Hakupäivä 5.11.2023. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/139252/AhonenSusanna.pdf;jsessionid=3D440F37C40FB52CD2C172E225528E03?sequence=2>

Aro, Tuija., Laakso, Marja-Leena & Närhi, Vesa., 2007. TOMERA – Toiminnanohjauksen ja itsesäätelyn kehityksen tukeminen päivähoitossa. NMI-bulletin, 2007, Vol. 17, No. 2 © Niilo Mäki -säätiö. https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2016/09/aro2_2007.pdf

Castren, Anna & Eskelinen, Jani 2010. Päiväkodin fyysinen oppimisympäristö. Ympäristö oppimisen tukena. Tampereen ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 24.3.2024. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/15200/Castren_Anna_Eskelinen_Jani.pdf?sequence=3

Cleland, Jennifer Anne 2017. The qualitative orientation in medical education research. Korean J Med Educ. 2017, Hakupäivä 31.1.2024. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5465434/>

Foley, Geraldine & Timonen, Virpi 2014. Using Grounded Theory Method to Capture and Analyze Health Care Experiences. Health Serv Res. 2015

Aug;50(4):1195-210.

Hakupäivä

31.1.2024.

<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4545354/>

Juhila, Kirsi 2021. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 26.11.2023. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetaelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutkimus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/>

Kananen, Jorma 2017. Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kinnunen, Minna & Kettunen, Neea 2020. Lasten itsesäätelytaitojen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Laurea-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 13.2.2024. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/303689/Kettunen%20%26%20Kinnunen.pdf?sequence=2&isAllowed=y>

Koivisto, Helena 2017. Varhaiskasvatuksen toteuttaminen sensitiivisellä työotteella. Laurea-ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Hakupäivä 5.4.2024. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/140995/Helena%20Koivisto%20Varhaiskasvatuksen%20toteuttaminen%20sensiitiivisella%20tyooteella.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kokkonen, Marja 2010. Ihastuttavat, vihasuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyntaito. 2. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 11–93.

Köngäs, Mirja. 2018. "Eihän lapsil ees oo hermoja" Etnografinen tutkimus lasten tunneälystä. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Väitöskirja. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63145/K%C3%B6ng%C3%A4s_Mirja_ActaE_235pdfA.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Laitinen, Harri & Lemponen, Heli 2020. Lapsen itsesäätelyn tukeminen varhaiskasvatuksessa. LAB-ammattikorkeakoulu. Sosiaalipedagoginen varhais- ja nuorisokasvatus. Opinnäytetyö. Hakupäivä 17.2.2024. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/343574/Laitinen_Harri.pdf.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Leminen, Hannes & Pönniö, Emmi 2021. Hyvän varhaiskasvatuksen opettajan resepti. Varhaiskasvatuksen työntekijöiden näkemyksiä opettajan ominaisuuksista ja toiminnasta. Hämeen ammattikorkeakoulu. Sosionomikoulutus. Opinnäytetyö. Hakupäivä 30.9.2023. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/511025/Hyva%CC%88n%20varhaiskasvatuksen%20opettajan%20resepti%20opinna%CC%88ytetyo%CC%88.pdf?sequence=2>

Lötjönen, Salla 1999. Tutkijan ammattietiikka. Helsinki: Opetusministeriö.

Niskanen, Johanna 2022. LASTEN SUPERSYDÄNKORTIT – Myönteisten vuorovaikutustaitojen ja hyvinvoinnin tukeminen varhaiskasvatuksessa. Karelia ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutus. 29 Opinnäytetyö. Hakupäivä 30.9.2023. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/753553/Niskanen_Johanna.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Nurmiranta, Hanna, Leppämäki, Päivi & Horppu, Sari 2009. Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. 3. painos. Helsinki: Kirjapaja.

OAJ. Opettajana varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Hakupäivä 5.10.2023. <https://www.oaj.fi/arjessa/mita-opettajan-tyo-on/opettajana-varhaiskasvatuksessa-ja-esiopetuksessa/>

Opetushallitus 2023. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Hakupäivä 5.10.2023. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/varhaiskasvatussuunnitelman-perusteet-2022>

Opetushallitus 2024. Tunnetaidot koulussa. Hakupäivä 17.2.2024. <https://www.oph.fi/fi/opettajatja-kasvattajat/tunnetaidot-koulussa>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Varhaiskasvatuslain uudistus: Usein kysyttyä varhaiskasvatuksesta. Hakupäivä 30.9.2023. <https://okm.fi/varhaiskasvatus-ukk>

Oulun kaupunki 2023. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022 ja Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma. Hakupäivä 11.11.2023. https://www.ouka.fi/documents/112792/131455/Varhaiskasvatussuunnitelman+perusteet+2022+ja+Oulun+kaupungin+varhaiskasvatussuunnitelma_net_sa+%282023+uusi+versio%29.pdf/beb3cf82-b8c9-4fa2-9041-ad697ca7b2de

Pulkkinen, Lea, Ahonen, Timo & Ruoppila, Isto 2023. Ihmisen psykologinen kehitys. 10. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pöyhönen, Julia & Livingston, Heidi 2020. Tunnetaitojen käsikirja: Askeleittain etenevä tunnetaito-ohjelma lapselle ja vanhemmalle. Karkkila: Mäkelä.

Robinson, Jade 2022. Alle 3-vuotiaiden itsesäätelytaitojen tukeminen päiväkodissa. Varhaiskasvatuksen opettajien kokemana. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden tutkinto-ohjelma, varhaiskasvatus. Kandidaatintutkielma. Hakupäivä 30.9.2023. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/138551/Robinson-Jade.pdf?sequence=2&isAllowed=y> 30

Räty, Johanna 2009. 1–3-vuotiaiden lasten leikki. Kuinka kasvattaja tukee leikkiä päiväkodissa? Metropolia ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 7.12.2024. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/2606/1-3-vuotiaiden%20lasten%20leikki.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Hakupäivä 21.4.2024. <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>

Sainio, Taina, Pajulahti, Riikka & Sajaniemi, Nina 2021. Näin tuet lapsen itsesäätelyä. Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus, 15–109.

Seppänen, Mari 2021. Tunnetaidot voimavarana. Opas sosiaali- ja terveysalalle. Jyväskylä: PSkustannus.

Siekkinen, Sirpa & Hakasalo-Komulainen, Susanne 2020. Tunnetaitojen tukeminen alle 3- vuotiaiden varhaiskasvatuksessa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 14.2.2024. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/337254/Siekkinen Sirpa Hakasalo komulainen Susanne.pdf?sequence=2](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/337254/Siekkinen_Sirpa_Hakasalo_komulainen_Susanne.pdf?sequence=2)

Suojanen, Hanna-Mari, Sormunen, Pihla & Virtanen, Tiia 2021. Itsesäätely- ja tunnetaitomateriaalin sekä ohjaajan oppaan tuottaminen esikouluikäisten ryhmälle. Tutkimuksellinen kehittämistyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Toimintaterapian tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 29.3.2024. [https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/505307/Opinn%E4ytety%F6_%20Sormunen Suojanen Virtanen.pdf?sequence=2](https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/505307/Opinn%E4ytety%F6_%20Sormunen_Suojanen_Virtanen.pdf?sequence=2)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Hakupäivä 12.10.2023. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540#L4P20>

LIITTEET

SAATEKIRJE

Hei!

Olemme kaksi varhaiskasvatuksen sosionomin kelpoisuutta suorittavaa sosionomiopiskelijaa Oulun ammattikorkeakoulusta. Olemme parhaillaan työstämässä opinnäytetyötä, joka keskittyy alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Olisimme erittäin kiinnostuneita kuulemaan varhaiskasvatuksen henkilöstön kokemuksia alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatusympäristössä.

Haluaisimme haastatella kolmea varhaiskasvatuksen ammattilaista, joilla on kokemusta alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta. Toivomme löytävämmme yhden varhaiskasvatuksen opettajan, yhden lastenhoitajan sekä yhden sosionomin, jotka voisivat jakaa kokemuksiaan kanssamme. Haastattelut suoritettaisiin elo-syyskuun aikana teidän työpaikallanne. Huomioitahan, että haastattelut tallennetaan sisällön analyysia varten, mutta takaamme kaikkien haastateltavien anonymiteetin ja hävitämme tallenteet työn valmistuttua. Luonnollisesti pyydämme ensin haastateltavalta luvan tallentamiseen. Haastattelun kesto olisi noin tunti, ja haastattelisimme yhtä henkilöä kerrallaan. Osallistujilla on myös mahdollisuus kieltäytyä haastattelusta milloin tahansa ja kysyä lisätietoja tutkimuksesta meiltä.

Kiitos jo etukäteen kiinnostuksestanne ja avustanne.

Ystävällisin terveisin,

Riikka Manninen & Lotta Kaverinen

HAASTATTELURUNKO

Haastateltavan tiedot

1. Mikä on ammattinimikkeesi?
2. Kuinka kauan olet työskennellyt alle kolmevuotiaiden lasten ryhmässä?

Alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukeminen

1. Millaisia kokemuksia sinulla on alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaidoista varhaiskasvatuksessa?

- Millaisissa tilanteissa haasteet tulevat yleisimmin esiin? Miksi?
- Millaisin tavoin lapsen yksilöllinen kehitys huomioidaan tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisessa?
- Millaisin tavoin lapsen vireystila voi vaikuttaa tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen varhaiskasvatusympäristössä?

2. Millaisin keinoin alle kolmevuotiasta lasta voidaan tukea tunteiden säätelyssä sinun kokemustesi mukaan? Puhutaan kanssasäätelystä.

- Millaiset tekijät varhaiskasvatusympäristössä haastavat kanssasäätelyä?
- Millaisia vaikutuksia mallina olemisella on alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen varhaiskasvatusympäristössä?

3. Millaisia kokemuksia sinulla on toiminnanohjauksesta lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisen välineenä varhaiskasvatusympäristössä? Toiminnanohjauksella tarkoitetaan keinoja, joilla haluttu tavoite pyritään saavuttamaan siitä huolimatta, että tunteet pyrkivät pintaan.

4. Millaisia vaikutuksia kokopäiväpedagogiikalla on alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehitykselle kokemustesi mukaan?

- Millä tavoin varhaiskasvatusympäristö otetaan huomioon pedagogisen toiminnan suunnittelussa?

5. Millaisia kokemuksia sinulla on varhaiskasvatusympäristön vaikutuksista lasten it-sesäätelyyn (fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ympäristö)?

- Miten koet, että kasvatushenkilöstö voisi vaikuttaa lapsen tunne- ja it-sesäätelytaitojen kehitykseen varhaiskasvatusympäristön muokkaami-sella?
- Millaisin tavoin ryhmän vireystila voi vaikuttaa tunne- ja it-sesäätelytaito-
jen kehityksen tukemiseen varhaiskasvatusympäristössä? Millaisia
haasteita ilmenee sinun kokemuksiisi pohjautuen?
- Millä tavoin kasvatushenkilöstön sensitiivinen työtapo vaikuttaa tunne- ja
itsesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen varhaiskasvatusympäris-
tössä?

6. Millaisia kokemuksia sinulla on lapsen henkilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitel-man hyödyntämisestä tunne- ja it-sesäätelytaitojen kehityksen tukemisen välineenä?

- Millaisin tavoin varhaiskasvatusympäristö otetaan huomioon lapsen hen-
kilökohtaisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa?

7. Millaisia onnistumisen kokemuksia sinulla kasvattajana on alle kolmevuotiaiden las-ten tunne- ja it-sesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen liittyen?

- Millaisia vaikutuksia (fyysisellä, psyykkisellä ja sosiaalisella) varhaiskas-
vatusympäristöllä on sinun onnistumisesi kokemuksiin alle kolmevuotiai-
den lasten tunne- ja it-sesäätelytaitojen kehityksen tukemiseen liittyen?
Onko ympäristö lisännyt, vai mahdollisesti haastanut onnistumisen ko-
kemuksien saamista?

SUOSTUMUSLOMAKE

1. Alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukeminen varhaiskasvatusympäristössä ja pyyntö osallistua

Sinua pyydetään mukaan "Alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukeminen varhaiskasvatusympäristössä", jossa tutkitaan, millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöllä on alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatusympäristössä.

Sinua pyydetään osallistumaan, koska olette aktiivisesti mukana lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa, sekä vastuussa lapsen tunne- ja itsesäätelytaitojen kehityksen tukemisesta.

Tämä tiedote kuvaa selvitystä, kyselyä, opinnäytetyötä ja siihen osallistumista. Liitteessä on kerrottu henkilötietojesi käsittelystä.

Osallistuminen edellyttää, että sinulla on kelpoisuus työskennellä varhaiskasvatuksessa joko varhaiskasvatuksen opettajan, sosionomin tai lastenhoitajan nimikkeellä.

Osallistujia on kolme. Yksi varhaiskasvatuksen opettaja, yksi varhaiskasvatuksen sosionomi sekä yksi varhaiskasvatuksen lastenhoitaja.

Tämä on yksittäinen selvitys, kysely tai opinnäyte, eikä sinuun oteta myöhemmin uudestaan yhteyttä.

2. Vapaaehtoisuus

Tähän opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista. Voit kieltäytyä osallistumasta, keskeyttää osallistumisen tai peruuttaa jo antamasi suostumuksen syytä ilmoittamatta milloin tahansa tutkimuksen aikana. Tästä ei aiheudu sinulle kielteisiä seurauksia.

Peruuttaessasi suostumuksesi henkilötietojesi käsittelyyn, sinusta siihen mennessä kerättyjä henkilötietoja, näytteitä ja muita tietoja ei voida käsitellä, vaan ne hävitetään, mikäli niiden poistaminen aineistosta on mahdollista.

3. Tutkimuksen kulku

Tutkimme alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesääätelytaitojen kehityksen tukemista varhaiskasvatusympäristössä. Tutkimusaineisto kerätään haastattelemalla. Haastattelukäyntejä on yksi, jolloin haastattemme kolmea varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstöön kuuluvaa henkilöä. Haastattelu on yksilöhaastattelu. Haastattelun kesto on tunti.

4. Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat hyödyt

Tutkimus tuottaa tietoa varhaiskasvatuksen ammattilaisille ja alan opiskelijoille lapsen tunne- ja itsesääätelytaitoja tukevan oppimisympäristön tekijöistä sekä kehittää varhaiskasvatuksen henkilökunnan osaamista alle kolmevuotiaiden lasten tunne- ja itsesääätelytaitojen kehityksen tukemisesta varhaiskasvatuksen eri työkentillä.

5. Tutkimuksesta mahdollisesti aiheutuvat riskit, haitat ja epämukavuudet sekä niihin varautuminen

Tutkimukseen osallistumisesta ei odoteta aiheutuvan riskejä, haittoja tai epämukavuuksia.

6. Osallistumisen kustannukset ja korvaukset

Osallistumisesta ei makseta palkkiota eikä korvausta.

7. Tulokset

Henkilötietojen käsittelyn tarkoituksena on opintotehtävän tai opinnäytetyön tekeminen ja valmistuminen. Opinnäytetyö voidaan julkaista Theseus julkaisuarkistossa ja opintotehtävän arvostelea opettaja ja tarvittaessa muut opintojakson osallistujat.

Osallistujia ei voida tunnistaa tuloksista/julkaisuista.

8. Osallistujien vakuutusturva

Osallistujia ei ole vakuutettu.

9. Lisätietojen antajan yhteystiedot

Lotta Kaverinen

Riikka Manninen